

Ольга Пискач

**КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО
МОВЛЕННЯ ФІЛОЛОГА**

ПРАКТИКУМ

Ужгород – 2016

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Філологічний факультет
Кафедра української мови

Ольга Пискач

**КУЛЬТУРА
ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ФІЛОЛОГА
ПРАКТИКУМ**

*для студентів українського відділення
філологічного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Ужгород – 2016

УДК 811. 161. 2' 38 (075)
ББК Ш 141. 14-7 р 263
П – 34

Навчально-методичний посібник призначений передовсім для студентів філологічного факультету (спец. «Українська мова і література»), які слухають дисципліни спеціалізації «Культура професійного мовлення вчителя-філолога» на III курсі (денна ф.) та «Основи і принципи культури українського мовлення» на VI курсі (заочн.). У посібнику вміщено рекомендовану літературу, плани семінарських занять, орієнтовну тематику рефератів із культури мовлення, завдання контрольної роботи.

Практикум допоможе студентам глибше засвоїти теоретичні і практичні основи культури українського мовлення, а також стане в пригоді при виконанні студентських наукових праць (курскових, дипломних робіт), написанні рефератів, підготовки текстів доповідей і повідомлень на наукові конференції тощо.

Рецензент:

Гоца Е. Д., кандидат філологічних наук, доцент

Відповідальний за випуск:

Сабодош І. В., доктор філологічних наук, професор

Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № __ від __ лютого 2016 року

© Пискач О. Д., 2016

ЗМІСТ

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	5
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	15
Тема 1. Культура мови і культура мовлення.....	15
Тема 2. Спілкування і його складові.....	17
Тема 3. Правильна вимова звуків як важлива умова культури усного спілкування.....	19
Тема 4. Акцентуаційна правильність мовлення.....	21
Тема 5. Особливості літературного слововжитку.....	24
Тема 6. Фразеологічне багатство української мови.....	28
Тема 7. Орфографічна та словотвірна правильність мовлення.....	33
Тема 8. Морфологічна нормативність сучасної української мови.....	36
Тема 9. Синтаксична організація літературного мовлення.....	42
Тема 10. Основні принципи побудови тексту.....	45
ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ІЗ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ.....	49
ЗАВДАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	50

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: посібник / за заг. ред. О. А. Сербенської. Львів: Світ, 1994. 152 с.; 2017. 304 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К.: Либідь, 1991. – 334 с.
3. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: навч. посіб / Г. Й. Волкотруб. – К.: Либідь, 1998. – 176 с.
4. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання / С. І. Головащук. – К.: Наук. думка, 2004. – 448 с.
5. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення / Катерина Городенська. – К.: КММ, 2014. – 124 с.; 2019. 208 с.
6. Довідник з культури мови: посібник / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бабики, Н. М. Сологуб та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Вища школа, 2005. – 399 с.
7. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови: навч. посіб. / А. О. Капелюшний. [вид. 2-ге, переробл.]. – Львів: ПАІС, 2007. – 400 с.
8. Капелюшний А. О. Редагування у засобах масової інформації: навч. посіб. / А. О. Капелюшний. – Львів: ПАІС, 2005. – 304 с.
9. Капелюшний А. О. Стилiстика й редагування: практичний словник-довiдник журналіста / А. О. Капелюшний. – Львів: ПАІС, 2002. – 576 с.
10. Культура української мови: довідник / за ред. В. М. Русанівського. – К.: Либідь, 1990. – 302 с.
11. Кюнцлі Р. В., Пискач О. Д. Культура українського мовлення: навч. посіб / Р. В. Кюнцлі, О. Д. Пискач. – Львів, 2013. – 287 с.
12. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради / Олександр Пономарів. – К.: Либідь, 1999. – 240 с.; 2001. – 240 с.
13. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб. / О. А. Сербенська. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 210 с.
14. Чак Є. Д. Чи правильно ми говоримо? / Є. Д. Чак. – К.: Освіта, 1997. – 239 с.

Допоміжна:

1. Культура фахового мовлення: навчальний посібник / за ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги - XXI, 2006. 496 с.
2. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посіб. / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 2003. – 432 с.
3. Бабич Н. Д. Сила мовленого слова. Науково-публіцистичні нариси з культури мови / Н. Д. Бабич. – Чернівці : Рута, 1996. – 176 с.
4. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 230 с.
5. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. Бацевич. – К.: ВЦ «Академія», 2004. – 344 с.
6. Береза Т., Зубрицька І., Зелений Ю. Мова – не калька: патріотичний словник гарної української мови «Говорімо гарно!». – Львів, 2014. – 563 с.
7. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К.: Рідна мова, 1998. – 475 с.
8. Бойко В. Проблема орфоєпії української літературної мови / В. Бойко // Мовознавство. – 1987. – № 11. – С. 12–14.
9. Ботвина Н. Офіційно-діловий і науковий стилі української мови: Навчальний посібник / Наталія Ботвина. – К.: АртЕк, 1999. – 260 с.
10. Введенская Л. А., Павлова Л. Г. Культура и искусство речи. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2012. – 540 с.
11. Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 896 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
13. Вовк А. Творення «безлицької людини в УРСР» / А. Вовк // Культура слова. – 1994. – Вип. 245. – С. 95–101.
14. Волкотруб Г. Ділова українська мова: навч. посіб. / Ганна Волкотруб. – К., 2002. – 64 с.
15. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика української мови: навч. посіб. – Тернопіль, 2004. – 256 с.
16. Волощак М. Збірник мовностилістичних порад лінгвістів, літературознавців, публіцистів / Марія Волощак. – К, 2010. – 200 с.

17. Волощак М. Неправильно – правильно. Довідник з українського слововживання: за матеріалами засобів масової інформації / Марія Волощак. – Київ: Просвіта, 2000. – 128 с.
18. Галенко І. Шляхи становлення теорії культури мови / Галенко Іраїда // Науковий вісник Львівського університету: Серія філологічна. – Львів, 2000. – Вип. 28. – С. 201–203.
19. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
20. Гладіна Г. І. Питання мовленнєвої культури та стилістики / Г. І. Гладіна, В. К. Сеніна. – К.: Факт, 1997. – 160 с.
21. Гнатюк Л. П., Бас-Кононенко О. В. Українська мова. Особливості практичного застосування. – К.: Знання-Прес, 2006. – 259 с.
22. Головащук С. І. Українське літературне слововживання / С. І. Головащук. – К.: Вища школа, 1995. – 319 с.
23. Головащук С. І. Словник наголосів / С. І. Головащук. – К.: Наук. думка, 2003. – 320 с.
24. Головин Б. Н. Основы культуры речи / Б. Н. Головин. – М.: Высшая школа, 1988. – 320 с.
25. Голосовська Г. Активні дієприкметники в українській літературній мові: уживати чи ні? / Галина Голосовська // Українська мова. – 2011. – № 4. – С. 63–71.
26. Горбунов А. П. Язык и стиль газеты / А. П. Горбунов. – М., 1974. – 125 с.
27. Григораш Д. С. Основы літературного редагування у газеті: практикум / Д. С. Григораш. – Ч. 2. – Львів, 1977. – 70 с.
28. Григораш Д. С. Теорія і практика редагування газети / Д. С. Григораш. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1966. – 168 с.
29. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови / Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. – К.: Рад. школа, 1986. – 221 с.
30. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення: навч. посіб. / Т. Б. Гриценко. – К., 2005. – 530 с.
31. Гуць М. В., Олійник І. Г., Ющук І. П. Українська мова у професійному спілкуванні. навч. посіб. – К., 2004. – 336 с.
32. Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови / О. Демська, І. Кульчицький. – Львів: Фенікс, 1996. – 224 с.
33. Деркач П. Короткий словник синонімів української мови / П. Деркач. – Львів, Краків, Париж : Просвіта, 1993. – 208 с.
34. Ділова українська мова: посібник для студентів вузів / За ред. Н. Д. Бабич. – Чернівці: Рута, 1996. – 276 с.

35. Дудик П. С. Стилістика української мови: навч. посіб. / П. С. Дудик. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с.
36. Етика ділового спілкування: навч. посіб. / за редакцією Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 344 с.
37. Зверева Е. Н. Основы культуры речи: Теоретический курс / Е. Н. Зверева. – М., 2008. – 219 с.
38. Зорівчак Р. Боліти болем слова нашого... / Роксолана Зорівчак. – Л.: ЛНУ ім. Івана Франка, 2005. – 296 с.
39. Зубенко Л. Г., Немцов В. Д. Культура ділового спілкування: навч. посіб. – К., 2000. – 200 с.
40. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навч. посіб / Л. Г. Кайдалова, Л. В. Пляка. – Х., 2011. – 132 с.
41. Караванський С. До зір крізь терня, або хочу бути редактором / Святослав Караванський. – Львів: БАК, 2008. – 120 с.
42. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / Святослав Караванський. – К.: Видавничий центр «Академія», 1998. – 712 с.
43. Караванський С. Секрети української мови / / Святослав Караванський. – К.: Кобза, 1994. – 150 с.
44. Карпіловська Є. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій / Є. Карпіловська // Українська мова. – № 1. – 2008. – С.16–30.
45. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: [монографія] / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні. – К., 2008. – 335с
46. Коваль А. П. Культура української мови / А. П. Коваль. – К. : Наук. думка, 1966. – 192 с.
47. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови / А. П. Коваль. – Вид. 3-є, доп. і переробл. – К.: Вища шк., 1987. – 345 с.
48. Коваль А. П. Слово про слово / А. П. Коваль. – К.: Рад. школа, 1986. – 383 с.
49. Коваль А. Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А. П. Коваль. – К.: Либідь, 2001. – 312 с.
50. Коваль А. П. Культура ділового мовлення / А. П. Коваль. – К.: Вища школа, 1991. – 397 с.

51. Коваль А. П. Газета і мовна норма / А. П. Коваль // Журналістика: Преса, телебачення і радіо. – 1977. – Вип. 3. – С. 9–18.
52. Коваль А. П., Коптілов В. В. Крилаті вислови в українській літературній мові: Афоризми. Літературні цитати. Образні вислови. – К., 1975. – 335 с.
53. Кононенко В. І. Сила слова / В. І. Кононенко. – К.: Рад. школа, 1976. – 115 с.
54. Корніяка О. М. Мистецтво гречності: Чи вміємо ми себе поводити / О. М. Корніяка. – К.: Либідь, 1995. – 95 с.
55. Косенко Н. Я., Вакуленко Т. М. Як правильно говорити українською: практ. посіб. – Харків, 2007. – 240 с.
56. Костомаров В. Г. Русский язык на газетной полосе / В. Г. Костомаров. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 267 с.
57. Костриця Н. М., Свистун В. І., Ягупов В. В. Методика навчання студентів спілкування в управлінській діяльності: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 272 с.
58. Коць Т. А. Функціональний аспект лексичної норми в засобах масової інформації: автореф. дис.... канд. філ. наук / Т. А. Коць. – К., 1997. – 24 с.
59. Кочан І. М., Токарська А. С. Культура рідної мови: зб. вправ і завдань. – Львів: Світ, 1996. – 230 с.
60. Кочерган М. Словник російсько-українських міжмовних омонімів / М. Кочерган. – К.: Академія, 1997. – 399 с.
61. Кривошеєва О. Питання культури української мови у виданнях української діаспори США і Канади / Ольга Кривошеєва // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. – Т. 4. – Харків, 1995. – С. 169 – 176.
62. Культура ділового мовлення: практикум. – Чернівці: Рута, 1997. – 167 с.
63. Культура мови на щодень / За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Довіра, 2000. – 170 с.
64. Кюнцлі Р. В., Пискач О. Д. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія: Курс лекцій і практичних завдань. – Львів, 2010. – 300 с.
65. Ленець К. В. Лексичні зміни та їх відображення в мові сучасної преси / К. В. Ленець // Мовознавство. – 1988. – № 3. – С. 41–46.
66. Ленець К. В., Савицька Л. О. Короткий російсько-український словник контрастивної лексики: Понад 7000 слів. – К.: Довіра, 2002. – 284 с.

67. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: Академія, 1997. – 752 с.
68. Мазурик Д. В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук / Д. В. Мазурик. – Л., 2002. – 21 с.
69. Матвієнко А. Рідне слово / Антоніна Матвієнко. – К., 1994. – 160 с.
70. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови. – К.: Академія, 2007. – 360 с.
71. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 463 с.
72. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування: навч. посіб. – К.: Каравела, 2005. – 352 с.
73. Микитюк О. Культура мовлення: особливості, завдання, цікавинки / Оксана Микитюк. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 236 с.
74. Мовчун Л. Народжене сьогоденням (Про зміни в лексиці сучасної української мови) / Лариса Мовчун // Дивослово. – 2006. – № 7. – С. 43–45.
75. Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні. Модульний курс: навч. посіб. – К., 2008. – 592 с.
76. Муромцева О., Жовтобрюх В. Культура мови вчителя. – Х.: Гриф, 1998. – 205 с.
77. Непийвода Н. Ф. Підготовка наукового тексту до друку / Н. Ф. Непийвода // Редакційно-видавнича справа: досвід, проблеми, майбутнє. – К., 1997. – С. 112–158.
78. Никольская С. Т. Техника речи / С. Т. Никольская. – М.: Просвещение, 1979. – 206 с.
79. Новий російсько-український словник-довідник / С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко, К. В. Ленець, Л. О. Пустовіт. – К.: Довіра, 1996. – 796 с.
80. Новий російсько-український словник-довідник юридичної, банківської, фінансової, бухгалтерської та економічної сфери. – К.: Довіра, 1998. – 778 с.
81. Нові слова та значення: словник / Ін-т укр. мови НАН України; уклали: Л. В. Туровська, Л. М. Василькова. – К.: Довіра, 2009. – 271 с.
82. Одарченко П. Про культуру української мови: Збірник статей / Петро Одарченко. – К.: Смолоскип, 1997. – 318 с.

83. Олексенко В. П. Живодайне джерело: (Про культуру української мови) / В. П. Олексенко // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 3. – С. 83–85.
84. Олійник І. С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник / І. С. Олійник, М. М. Сидоренко. – К. : Радянська школа, 1971. – 462 с.
85. Орфоепічний словник української мови: в 2 т. / уклад. : М. М. Пещак та ін. – К. : Довіра, 2001–2003. – Т. I. – 955 с.; Т. II. – 918 с.
86. Особливості мови і стилю засобів масової інформації. – К.: Вища школа, 1983. – 150 с.
87. Островський В., Островська Г. А українською кажуть так... – Тернопіль: «Терно-граф», 2013. – 456 с.
88. Пазяк О. М. Українська мова і культура мовлення / О. М. Пазяк, Г. Г. Кисіль. – К. : Вища школа, 1995. – 239 с.
89. Паночко М. Словник-довідник слів із літерою г / Михайло Паночко. – Львів: Кальварія, 1999. – 46 с.
90. Панько Т. І. Інтелігентність нашого мовлення / Т. І. Панько // Трибуна. – 1994. – № 1–2. – С. 30–33.
91. Панько Т. Слово в духовному житті нації / Т. Панько, М. Білоус. – К. : Товариство «Знання України», 1995. – 95 с.
92. Пентилюк М. І. Культура мови і стилістика / М. І. Пентилюк. – К.: Вежа, 1994. – 240 с.
93. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль / М. М. Пилинський. – К.: Наук. думка, 1976. – 288 с.
94. Пискач О. Д. Проблеми логічності газетно-публіцистичного тексту (на матеріалі закарпатської районної преси) / О. Д. Пискач // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. – Ужгород, 2002. – Вип. 5. – С. 300–303.
95. Пискач О. Культура українського мовлення: матеріали спецсемінару / Ольга Пискач. – Ужгород, 2008. – 55 с.
96. Пискач О. Основи і принципи культури українського мовлення: навч.-метод. посіб. / Ольга Пискач. – Ужгород: Ліра, 2000. – 90 с.
97. Плющ Н., Бондаренко В. Сучасна українська мова. Орфоепія: навч. посіб. – К., 2007. – 207 с.
98. Погрібний М. І. Орфоепічний словник / М. І. Погрібний. – К. : Рад. школа, 1984. – 629 с.
99. Полатай Е. Г. Формування культури мовлення студентів філологічних факультетів як умова їхньої соціалізації: автореф. дис.... канд.. філол. наук. – Х., 2001. – 19 с.

100. Полюга Л. М. Словник антонімів української мови / Л. М. Полюга. – К. : Довіра, 1999. – 275 с.
101. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови: підр. – 3-є вид., перероб. і доповн / О. Д. Пономарів. – Тернопіль, 2000. – 248 с.
102. Пономарів О. Д. Фонема г та г. Словник і коментар / О. Д. Пономарів. – К.: Просвіта, 1997. – 35 с.
103. Прилюк Д. М. Мистецтво писати / Д. М. Прилюк. – К. : Знання, 1969. – 64 с.
104. Пронин Е. И. Текстовые факторы эффективности журналистского воздействия / Е. И. Пронин. – М.: МГУ, 1981. – 158 с.
105. Пэн Д. Б. Слово и тема в газете: Опыт анализа лексико-тематических структур / Д. Б. Пэн. – Ростов-на-Дону, 1991. – 109 с.
106. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Ярослав Радевич-Винницький. – Л., 2001. – 223 с.
107. Ревуцький Д. Живе слово: Теорія виразного читання для школи / Дмитро Ревуцький. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 200 с.
108. Реклама: словник термінів / підготував Р. Г. Романченко. – К., 1998. – 205 с.
109. Розумик Т. М. Спостереження над мовою газети «Новини Закарпаття» / Т. М. Розумик // Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні. – Ужгород, 1993. – С. 281–285.
110. Російсько-український словник юридичних термінів.– К.: Юрінформ, 1993. – 241 с.
111. Русанівський В. М., Єрмоленко С. Я. Життя слова / В. М. Русанівський, С. Я. Єрмоленко. – К., 1978. – 192 с.
112. Сарапулова Є. Здійснюємо постановку голосу / Є. Сарапулова // Дивослово. – 2001. – № 2. – С. 34–36.
113. Сарапулова Є. Основи майстерності володіння увагою слухачів / Є. Сарапулова // Дивослово. – 2002. – № 3. – С. 22–23.
114. Семеног О. М. Культура наукової української мови: навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 216 с.
115. Сербенська О., Білоус М. Екологія українського слова: практичний словничок-довідник / О. Сербенська, М. Білоус. – Львів, 2003. – 68 с.
116. Сербенська О. А. Мова газети і мовотворчість журналіста в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства : автореф. дис.... докт. філол. наук / О. А. Сербенська. – Львів, 1992. – 38 с.

117. Сербенська О. А., Волощак М. Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. – К.: Просвіта, 2001. – 204 с.
118. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів / Т. В. Симоненко. – Черкаси: Брама, 2006. – 330 с.
119. Симоненко Т. В. Формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: автореф. дис.... докт. філол. наук / Т. В. Симоненкова. – К., 2007. – 37 с.
120. Скворцов Л. И. Теоретические основы культуры речи / Л. И. Скворцов. – М.: Наука, 1980. – 351 с.
121. Словник античної міфології. – К.: Наук. думка, 1989. – 240 с.
122. Словник епітетів української мови. – К.: Довіра, 1998. – 431 с.
123. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – К.: УРЕ, 1985. – 966 с.
124. Словник іншомовних слів / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К., 2000. – 1017 с.
125. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с.
126. Словник труднощів української мови / за ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Радянська школа, 1989. – 334 с.
127. Словник української мови: в 11 томах. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980.
128. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – 367 с.
129. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет / Мирослав Стельмахович // Дивослово. – 1998. – № 3. – С. 20 – 21.
130. Стишов О. А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ століття / О. А. Стишов // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 7–21.
131. Струганець Л. В. Теоретичні основи культури мови / Л. В. Струганець. – Тернопіль, 1997. – 96 с.
132. Струганець Л. Культура мови. Словник термінів / Любов Струганець. – Тернопіль, 2000. – 88 с.
133. Томан І. Мистецтво говорити / Іржі Томан. – К., 1989. – 293 с.
134. Українська літературна вимова і наголос. – К.: Наук. думка, 1973. – 724 с.
135. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. – К.: Укр. енцикл., 2000. – 752 с.; Вид. 2-е, доп. і перер. – К.: Укр. енцикл., 2004. – 824 с.

136. Український орфографічний словник: Близько 155000 слів. – [Вид. 3-тє, переробл. і доп. / Відп. ред. В. М. Русанівський.] – К.: Довіра, 2005. – 1069 с.
137. Український правопис / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Ін-т укр. мови НАН України. – К. : Наук. думка, 2007. – 288 с.
138. Учїться висловлюватися / П. Білоусенко, Ю. Арешенков, Г. Віняр та ін. – К.: Рад. школа, 1990. – 126 с.
139. Федик О. Мова як духовний адекват світу (дійсності) / Ольга Федик. – Львів: Місіонер, 2000. – 300 с.
140. Фразеологічний словник української мови: У 2 ч. – К.: Наук. думка, 1993. – Ч. I – II.
141. Ходанич Я. П. Ділове мовлення: 300 типових помилок / Я. П. Ходанич. – Ужгород: Гражда, 2002. – 48 с.
142. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії / В. А. Чабаненко. – К.: Вища школа, 1984. – 168 с.
143. Чак Є. Д. Барви нашого слова / Є. Д. Чак. – К.: Рад. школа, 1989. – 171 с.
144. Чак Є. Д. Складні випадки українського слововживання / Є. Д. Чак. – К.: Рад. школа, 1969. – 219 с.
145. Чередниченко О. Мовленєвий етикет: Українсько-французький довідник / О. Чередниченко, В. І. Мельник, Г. Г. Соколова. – К.: Богдана ВФ, 1996. – 103с.
146. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування : навчальний посібник / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. – [3-тє вид., стер.]. – К.: Вікар, 2003. – 223 с.
147. Шаповал Ю. Г. Изображение и слово в журналистике / Ю. Г. Шаповал. – Львов: Вища школа, 1985. – 151 с.
148. Шевчук С. Ділове мовлення. Модульний курс: підр. / Світлана Шевчук. – К.: Літера ЛТД, 2003. – 448 с.
149. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – 3-тє вид., виправ. і доповнен. – К.: Алерта, 2012. – 696 с.
150. Шелест Е. Г. Про методику формування культури ділової мови вчителя // Наукові записки кафедри педагогіки / Е. Г. Шелест. – Вип. I. – Харків: ХДУ, 1996. – С. 5–13.
151. Яцимірська М. Культура фахової мови журналіста: навч. посіб. / Марія Яцимірська. – Л.: ПАІС, 2004. – 332 с.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. КУЛЬТУРА МОВИ І КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ

Теоретичні питання:

1. Загальне поняття про мову, мовлення, спілкування.
2. Національно-мовна політика в Україні на сучасному етапі. Українська мова в світі.
3. Загальнонародна мова і літературна мова як лінгвістичні поняття.
4. Усна і писемна форми сучасної української літературної мови.
5. Культура мови (ортологія) як окрема лінгвістична дисципліна. Предмет і завдання курсу. Зв'язок з іншими дисциплінами.
6. Ознаки культури мовлення.
7. Пуризм і антинормалізаторство. Види пуризму.

Практичні завдання:

1. Підготуйте реферати на такі теми: а) *Роль культури мовлення у фаховій підготовці вчителя-словесника*; б) *Основні ознаки культури мови*; в) *Пуристичні тенденції в процесі унормування української літературної мови*.
2. Опрацюйте Закон «Про мови в УРСР» (1989 р.), Конституцію України (ст. 10).
3. Доберіть із текстів наукової і художньої літератури вислови про мову, мовлення, культуру мови, культуру мовлення, їх значення в житті суспільства і у фаховій діяльності філолога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: посібник / [за заг. ред. О.А.Сербенської]. – Львів: Світ, 1994. – С. 5–10.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К.: Либідь, 1991. – С. 11–19.

3. Головин Б.Н. Основы культуры речи / Б.Н.Головин. – М.: Высшая школа, 1988. – С. 6–20.
4. Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Тарлак З. Словник-довідник з культури української мови. – Львів, 1996.
5. Гриценко Т. Українська мова та культура мовлення / Т. Гриценко. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 472 с.
6. Дзись Р. П. Пуристичні тенденції в процесі унормування української літературної мови : автореф.... дис. канд. філол. наук. – Чернівці, 2008. – 20 с.
7. Коваль А. П. Культура української мови / А. П. Коваль. – К.: Наук. думка, 1966. – 192 с.
8. Кюнці Р. В., Пискач О. Д., Культура українського мовлення: Навчальний посібник. – Львів: НВФ «Українські технології», 2013. – 288 с.
9. Муромцева О., Жовтобрюх В. Культура мови вчителя: Навч. посіб. – Х.: Гриф, 1998. – 206 с.
10. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика. – К.: Вежа, 1994. – 240 с.
11. Пономарів О. Д. Культура слова. Мовностилістичні поради / О. Д. Пономарів. – К.: Либідь, 2001. – 238 с.
12. Сербенська О.А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб / Олександра Сербенська. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 210 с.
13. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. – Львів: Фенікс, 1996. – 368 с.
14. Струганець Л. В. Теоретичні основи культури мови / Л. В. Струганець. – Тернопіль, 1997. – 96 с.
15. Томан І. Мистецтво говорити / Іржі Томан. – К.: Вид-во політ. л-ри, 1989. – 293 с.
16. Яковець Р. П. Український мовний пуризм на європейському тлі / Руслана Яковець // Вісник Львівського університету. Серія філологічна : зб. наук. праць / відп. ред. Т. Ю. Салига. – Львів: ЛНУ, 2004. – Вип. 34. Ч. II. – С. 526–531.

Тема 2. СПІЛКУВАННЯ І ЙОГО СКЛАДОВІ

Теоретичні питання:

1. Основні складові частини спілкування.
2. Форми і види спілкування.
3. Умови ефективності розмови.
4. Діалогічна та монологічна форми спілкування, їх різновиди.
5. Створення умов для переходу діалогу в монолог.
6. Вербальні, невербальні засоби комунікації.
7. Шляхи удосконалення культури мови – основи майстерності усного виступу.

Практичні завдання:

1. Складіть план підготовки тексту до виступу.
2. З'ясуйте доцільність використання вербальних і невербальних засобів комунікації залежно від мети і завдань спілкування.
3. Дослідники виділили кілька типів співрозмовників. Охарактеризуйте кожен із них. За якими ознаками можна встановити певний тип? 1. *Безглузда людина*. 2. *Позитивна людина*. 3. *Всезнайко*. 4. *Балакун*. 5. *Боягуз*. 6. *Непрístupний*. 7. *Незацікавлений*. 8. *«Велике цабе»*.
4. Виконайте вправу 8 (с. 23) з книги О. Сербенської «Культура усного мовлення».
5. Проаналізуйте статтю «Незалежна держава і державна мова», вміщену в посібнику О. Пономарева «Культура мови: Мовностилістичні поради» (с. 200–207).

ЛІТЕРАТУРА

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: посібник / [за заг. ред. О.А.Сербенської]. – Львів : Світ, 1994. – 152 с.
2. Головин Б.Н. Основы культуры речи / Б. Н. Головин. – М.: Высшая школа, 1988. – 320 с.
3. Бабич Н.Д. Основы культуры мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990.
4. Введенская Л.А., Павлова Л. Г. Культура и искусство речи. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2012. – С.4–62.

5. Данцев Д. Д., Нефедова Н.В. Русский язык и культура речи для технических вузов. – Ростов-на-Дону:Феникс, 2002. –С. 36–74.
6. Етика ділового спілкування: Навч. посібник / за редакцією Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – С. 46–75.
7. Зверева Е.Н. Основы культуры речи: Теоретический курс / Е. Н. Зверева. – М.: Изд. Центр ЕАОИ, 2008. – С.75–110.
8. Кайдалова Л.Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навчальний посібник. – Х.: НФаУ, 2011. – С.6–62.
9. Коваль А. П. Культура ділового мовлення. – К.: Вища школа, 1977. – С. 209–226.
10. Карнеги Д. Как приобрести друзей и оказывать влияние на людей. – К.: Наукова думка, 1989.
11. Корніяка О. Мистецтво гречності [Текст] : чи вміємо ми себе поводити? / О. М. Корніяка; гол. ред. М. С. Тимошик. – К.: Либідь, 1995. – 95 с.
12. Костиця Н. М., Свистун В.І., Ягупов В.В. Методика навчання студентів спілкування в управлінській діяльності: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С.7–64.
13. Маркичева Т.Б. и др. Мастерство публичного выступления. – М.: Знание, 1989.
14. Пентильюк М.І. Культура мови і стилістика. – К.: Вежа, 1994.
15. Пономарів О. Д. Культура слова. Мовностилістичні поради / О. Д. Пономарів. – К.: Либідь, 1999. – 238 с.
16. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування. – Львів, 2001. – С. 63–83.
17. Сербенська О.А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб / Олександра Сербенська. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 21–24.
18. Томан І. Мистецтво говорити / Іржі Томан. – К.: Вид-во політ. л-ри, 1989. – 293 с.
19. Філоненко М. М. Психологія спілкування. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.

Тема 3. ПРАВИЛЬНА ВИМОВА ЗВУКІВ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА КУЛЬТУРИ УСНОГО СПІЛКУВАННЯ

Теоретичні питання:

1. Орфоепічна норма. Основні причини порушення орфоепічних норм. Типи орфоепічних помилок.
2. Літературна вимова голосних звуків української літературної мови.
3. Літературна вимова глухих і дзвінких приголосних.
4. Літературна вимова сполучень приголосних звуків (асиміляція).

Практичні завдання:

1. **Опрацюйте вступні статті таких словників:** *Українська літературна вимова і наголос : словник-довідник* / за ред. М. А. Жовтобрюха. – К. : Наук. думка, 1973. – 724 с.; *Погрібний М. І. Орфоепічний словник* / М. І. Погрібний. – К. : Рад школа, 1984. – 629 с.; *Орфоепічний словник української мови: в 2 т.* / уклад.: М. М. Пещак та ін. – К.: Довіра, 2001–2003.
2. **Підберіть і вивчіть напам'ять 3 скоромовки зі складними для вимови звукосполуками.**
3. **Запишіть поданий текст фонетичною транскрипцією і поясніть вимову голосних і приголосних.** Якогось літнього дня вітрець із Княжої гори долинає до хати, пестить твої щоки, куйовдить ласкавою долонею й так розкостриченого чуба на голові, бере тебе за руку – й веде. Долаєш городьбу, вже ти на кам'янистій стежці, яка рушником простелена між бузини, гаптованої гронами недоспілих ягід, уже за бузиною – горішина й терен куцаться, уже глід і калина тут хороводять, уже дикі черешні і дикі яблуні, й чим тут тільки не пахне! Пахощі густішають, дурманять, забивають памороки, й душа від них завмирає, п'яніє, хмеліє, і хочеться затиснути пальцями носа, щоб не запаморочило (*Є.Луцало*).

4. Зробіть орфоепічний аналіз слів за поданим нижче зразком: невістці, могутній, шістдесят, книжці, синекдоха, людський, футбол, спортсменка, тітчин, уманський, індієць, зчепляться, Васьчин.

ОРФОЕПІЧНИЙ АНАЛІЗ

1. Записати слово фонетичною транскрипцією.
2. Визначити основний і побічний (якщо є) наголоси; обґрунтувати акцентуацію.
3. Виділити складні для вимови звуки і звукосполучення.
4. Пояснити вимову звуків і звукосполучень правилами орфоепії української літературної мови.

Зразок аналізу:

1. [кні́жэ^нц^н:і].
2. Наголошений склад [кні́]. У формах множини цього слова наголос переходить на закінчення: [кні^н́жэ^нчкі́]
3. [кні́жэ^нц^н:і].
4. [e^н] – [e] наближається до [u] в ненаголошеній позиції; звукосполучення [чц'і́] вимовляється як [ц':і́] внаслідок асиміляції [ч] під впливом [ц'].

ЛІТЕРАТУРА

1. Кюнцлі Р.В., Пискач О.Д. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія: Курс лекцій і практичних завдань. – Львів, 2010. – С. 210–220.
2. Микитин-Дружинець М. Л. Орфоепічний стандарт української мови: історія та реалії / М. Л. Микитин-Дружинець // Записки з українського мовознавства. – Одеса: Астропринт, 2009. – Вип.18. – С. 363–369.
3. Микитин-Дружинець М. Л. Формування орфоепічних норм української літературної мови / М. Л. Микитин-Дружинець // Мовознавство. – 1996. – № 1. – С. 37–43.
4. Плюц Н., Бондаренко В. Сучасна українська мова. Орфоепія: навч. посіб. – К., 2007. – С. 19–66.
5. Погрібний М. Українська літературна вимова. – Дніпропетровськ, 1992. – 25 с.

6. *Пономарів О.* Культура слова: Мовностилістичні поради. – К.: Либідь, 1999. – С. 16 – 32.
7. *Сербенська О.А.* Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 34–48.
8. *Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка.* – [2-ге вид., перероб. і допов.] – К.: Вища школа, 1997. – С.81–85.
9. *Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / За заг. ред. І. К. Білодіда.* – К.: Наукова думка, 1969. – С. 376–401.
10. *Сучасна українська літературна мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: Навч. посіб. / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець.* – К.: Академія, 2006. – С.158–160.
11. *Сучасна українська літературна мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка: Практикум: навч. посіб. / За ред. М. М. Фащенко.* – К.: Академія, 2010. – С. 119–123.
12. *Тоцька Н. І.* Сучасна українська літературна мова: Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія. – К.: Вища школа, 1981. – С. 146–151.

Тема 4. АКЦЕНТУАЦІЙНА ПРАВИЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЯ

Теоретичні питання:

1. Акцентуаційна норма, її варіанти. Дублетний наголос.
2. Смилова функція наголосу.
3. Акцентуація іменників.
4. Наголошування іменників у сполученні з числівниками.
5. Акцентуація прикметників.
6. Наголошення займенників і числівників.
7. Акцентні особливості граматичних форм дієслів.
8. Акцентуація прислівників.

Практичні завдання:

1. Підготуйте реферат на одну з таких тем: а) *Акцентуаційна правильність мовлення*; б) *Виразність мовлення*.

2.Опрацюйте розділи «Фонетика і вимова», «Наголос» у посібнику О.Пономарева Культура слова: Мовностилістичні поради. – К.: Либідь, 2001. – С. 16–32.

3. Користуючись орфоепічним словником чи словником наголосів, поставте наголос у поданих словах: Новий, абиякий, старий, валовий, дещо, черговий, громадський, зустрічний, сільськогосподарський, легкий, вогкий, терпкий, вісімдесят, водозливний, водонепроникний, водоочисний, водоспускний, корисний, бозна-котрий, котрий-небудь, вірнопідданий, в'язкий, гордіїв вузол, одинадцять, грейпфрутовий, ґрунтовий, сімдесят, ґнотовий, жерстяний, житловий, зручний, цегляний, чадний, шерстяний, шкіряний, щільний.

4. Утворіть від поданих іменників прикметники за допомогою суфікса -ов- (-ев-), поставте наголос.

Алюміній, береза, біль, бязь, вишня, вісь, гай, галузь, груша, ґрунт, дощ, замша, значення, життя, корінець, край, кварц, куля, левкой, мигдаль, місяць, ніж, нікель, овоч, пара, парча, плащ, плече, плюш, поле, полудень, промінь, свинець, ситець, сіль, соя, спориш, сторож, тест, тиждень, тунець, туш, фарш, циліндр, чебрець, черешня, шагрень, шанець, щавель.

5. Подані іменники поєднайте з числівниками два, три, чотири. Поставте наголоси, поясніть особливість наголошування.

Бібліотекар, бік, бочка, брат, бухгалтер, бюлетень, весло, відро, віз, вірш, галка, дерево, джерело, дошка, дуб, книжка, колір, кілограм, номер, озеро, поїзд, раз, рік, сад, свято, середа, сестра, син, скатерка, склад (частина слова), стебло, стіг, сторож, струна, табель, табір, таз, тарілка, том, труба, удова, фронт, хмарка, центнер, чоловік, шапка, шрифт, штабель, шлях, явір, ярмарок, ярус, ясен.

6. Поставте подані числівники і займенники у формі родового, орудного та місцевого відмінків, поясніть наголошення.

Один, одинадцять, дванадцять, дев'ятнадцять, п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят, сорок, кілька, кільканадцять, двісті, триста, чотириста, п'ятсот, шістсот, сімсот, дев'яносто,

тисяча, мільйон; ніякий, декотрий, самий, той, весь, всенький, отакенький, самісінький.

7. Від поданих дієслів утворіть дієприслівники теперішнього часу, поставте наголос:

Стояти, ходити, писати, говорити, лити, летіти, молотити, бажати, хитати, мріяти, співати, мислити, відповідати, танцювати, переживаючи, радіти, хвалити, жити, дивувати, турбувати, годувати, напувати, допомагати, оглядати, вітати, квітувати, благословляти, питати, судити, утворювати, крокувати, плавати.

8. У поданих словах поставте наголоси і запишіть у дві колонки: а) прислівники з одним наголосом; б) прислівники з подвійним наголосом. Підкресліть прислівники, у яких зміна наголосу змінює значення слова. Перевірте себе за словником.

Хороше, разом, високо, чимало, якомсь, гуртом, абиде, наздогад, хтозна-де, широко, глибоко, навскіс, гаряче, зокрема, завжди, назавжди, наскрізь, назовсім, невтямки, впоперек, безвісти, наздогад, байдуже, усередині, посередині, урізнобіч, уповні, спроквола, також, справіку, поблизу, повік-віки, по-новому, потайки, шкода, по-українськи, по-батьківськи, по-людськи, по-своєму, коли-небудь, як-небудь, віч-на-віч, всього-на-всього, пліч-о-пліч, по-господарськи, в цілому, босоніж, водно сталь, нашвидкуруч, будь-що-будь, обіруч, обабіч, повсякчас, мимоїздом, позавчора, позаторік, мимоволі, старанно, урочисто, виразно, затишно, дочиста, нарізно, надвоє, досита, злегка, нарізно, дарма, лігма, мішма, міньба, ницьма, сидьма.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Винницький В. М.* Наголос у сучасній українській мові / В. М. Винницький. – К.: Рад. школа, 1984. – 160 с.
2. *Винницький В.* Українська акцентна система: становлення, розвиток / Василь Винницький. – Львів : Біблос, 2002. – 578 с.
3. *Дудик Петро.* Наголошування слів і культура мовлення / Петро Дудик // Дивослово. – 2003. – № 4. – С. 19–20.
4. *Гальчук І. Ю.* Історія наголошення запозичень на -ія в українській мові [Текст] / І. Ю. Гальчук // Мовознавство. – 2009. – № 1. – С. 14–28.

5. Головащук С. І. Словник наголосів. – К.: Наук. думка, 2003. – 320 с.
6. Кюнцилі Р.В., Пискач О.Д. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Фонологія. Орфоепія: Курс лекцій і практичних завдань. – Львів, 2010. – С. 177–194.
7. Орфоепічний словник української мови: В 2 т. / Уклад.: М. М. Пещак та ін. – К.: Довіра, 2001–2003. – Т. I. – 955 с.; Т. II. – 918 с.
8. Погрібний М. І. Орфоепічний словник / М. І. Погрібний. – К.: Рад школа, 1984. – 629 с.
9. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради. – К.: Либідь, 1999. – С. 26–32.
10. Сучасна українська літературна мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: Навч. посіб. / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К.: Академія, 2006. – С.51–54; С.130–135.
11. Українська літературна вимова і наголос : словник-довідник / за ред. М. А. Жовтобрюха. – К.: Наук. думка, 1973. – 724 с.

Тема 5. ОСОБЛИВОСТІ ЛІТЕРАТУРНОГО СЛОВОВЖИТКУ

Теоретичні питання:

1. Поняття лексичної норми.
2. Синоніми у фаховому мовленні філолога.
3. Явище паронімії. Типові помилки у вживанні паронімів.
4. Невмотивовані росіянізми в українському мовленні.
5. Культура вживання антропонімів і топонімів.
6. Нормативне використання іншомовних слів.

Практичні завдання:

1. Підберіть правильні відповідники замість недоречно вжитих слів-паронімів. Расовий режим, сердечна недостатність, шумний ефект, читацький абонент, вирізати апендицит, виголошення подяки, виборча ділянка, шкурка яблука, зимні пальта, музикальний вечір, гіпертонічна криза, дипломник конкурсу, абонентська плата, акціонерні внески, ароматизовані есенції, бокова стінка серця, болотяний ґрунт, вегетаційна нервова система, дощова осінь, драматична

діяльність, дружне ставлення, ілюстративний журнал, вождь індійського племені, іноземний текст, писемне приладдя, питтєва вода, показний факт.

2. **Напишіть правильні українські слова і конструкції замість наведених кальок.** Шийний позвонок, згортання крові, тюремні застінки, великі затрати, клеймо ганьби, сік із клюкви, кататися на коньках, ходити на костиліях, смачна лапша, малі ножниці, методи обробки ґрунту, підписка газет, новий піднос, поля капелюха.
3. **До поданих дієслів підберіть відповідні іменники.** Дістати – набути – здобути – одержати, отримати (освіта, інформація, навички, досвід, перемога, платня, лист, книжка); зазнати – понести – дістати (збитки, втрати, прикросці, поразка, речі, документи, інформація); міняти – змінювати (товар, марки, книжки, ситуація, колір, напрям, думка); наносити – завдавати – робити (бруд, сніг, збитки, удар, візит); опанувати – освоїти – оволодіти (професія, мова, виробництво, родовище, почуття, увага, ситуація, знання).

4. **Доберіть власне українські синоніми до іншомовних слів. Які з наведених слів є загальнонауковими термінами? Поясніть їх значення.** Ігнорувати, рентабельний, саміт, фіаско, імідж, ритуал, компенсація, асоціація, ажіотаж, ліміт, сурогат, еквівалентний, конденсувати, інфекційний, домінувати, сертифікат, форвард, структура, конфліктний, візит, спонсор, нюанс, вето, вестибюль, акомпанемент, спектакль, спікер, екземпляр, корпорація, інцидент, персона

5. **Знайдіть у поданих реченнях недоречне слововживання. З'ясуйте його причини.** 1. Але розрахунок влади на цинізм не призведе до успіху. 2. Таким чином ми робимо зовнішню об'єктивну оцінку знання випускників. 3. Аби закінчити школу потрібно викласти щонайменше 100 доларів, а в деяких випадках й надто більше. 4. Аргументи «Карпат» змінити перебіг подій виглядали непереконливими. 5. Я думаю, що саме тому через цей конфлікт і відбулася проблема, коли проти нього почався

такий великий тиск. 6. Прожитковий рівень збільшать. 6. Про якість доріг у Львівській області сказано чимало, і характеристика трасового покриття на Львівщині вже давно оцінена широким спектром епітетів. 7. Багато-багато інших безсумнівних і неспростовних фактів і речей, які завдають після перших вражень ще й другі та треті. 8. Зазвичай сенс теракту полягає в тому аби про діяльність його авторів дізналося якнайбільше людей і щоб пролунали умови, за яких теракти припиняться (з книги А. Капелюшного «Редагування в засобах масової інформації»).

6. Перепишіть речення, добираючи з дужок потрібне слово. Обґрунтуйте свій вибір. 1. В акціонерному товаристві посада голови правління (*виборча, виборна*). 2. Проведення виборів до Верховної Ради забезпечують (*виборчі, виборні*) комісії. 3. Мій товариш охоче виконує різні (*громадські, громадянські*) доручення. 4. (*Громадський, громадянський*) мотив є одним із провідних у творчості В. Сосюри. 5. Між учнями та вчителем були дружні (*відношення, відносини*). 6. На сьогоднішньому занятті ми вчилися визначати типи синтаксичних (*відношень, відносин*). 7. Дівчина була в скрутному матеріальному (*стані, становищі*). 8. Катя була в поганому (*стані, становищі*) і не могла йти далі. 9. Незнайомою дорогою ми добиралися до міста за (*покажчиками, показниками*). 10. (*Покажчиком, показником*) культурного й освітнього рівня людини є мова. 11. Наші (*музичні, музикальні*) смаки не збігалися. 12. Т. Г. Шевченко був дуже (*музичною, музикальною*) людиною і чудовим співаком. 13. Цієї весни посівна (*компанія, кампанія*) була тривалою. 14. Я працюю в страховій (*компанії, кампанії*). 15. У його (*уяві, уявленні*) поставали сині озера та несходимі ліси.

7. Знайдіть лексичні росіянізми в журналістських текстах: 1. Проведення в життя планів дальшого зміцнення позицій олігархічних і злочинних груп, які продовжують підминати під себе економіку країни, безбожно оббирати населення. 2. Насправді, у 2002 році у багатьох журналах з'явилася реклама цього турагентства, де фігурували вісім стрічок з вірша Маршака "Дама здавала багаж", при чому позивачі заявляють, що цитату із твору використали без

згоди нащадків радянського поета Якова та Олександра Маршаків. 3. Але з тим, чого нас навчили в школі, здати вступні іспити я би не мала жодних шансів. 4. Коли я живу в Ташкенті, один прокурор з надзору за таборами сказав, що Каплан постійно кочувала. 5. Навіщо стравлюють східняків і западенців? 6. Ще в мастку [Віктора Медведчука] зробили вертолітну площадку. 7. До того ж, разом з ним [Томом Кругом] на Пенелопу [Крус] звертають набагато більше уваги, чим у гордій самотності. 8. Важко відповісти на це запитання, так як у всіх областях нас дуже добре приймають. 9. Літали і погоду передавали. На двох мовах: на своїй рідній і на нашій державній. 10. Через кілька днів теплохід потерпів аварію і затонув далеко в океані. 11. Оксану Кошкіну запросили у якості глядачки на програму "Велике прання" і у перебігу шоу вона повинна була сказати декілька слів. 12. Зважте самі: щоб зайти в "Останкіно" необхідно одержати пропуск, для чого записуються паспортні дані усіх, кого в той день було пропущено в будівлю (З книги А. Капелюшного «Редагування в засобах масової інформації»).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Антисуржик*. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: посібник / [за заг. ред. О. А. Сербенської]. – Львів: Світ, 1994. – С. 24–85.
2. *Антоненко-Давидович Б.* Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К.: Либідь, 1991. – С. 21–136.
3. *Волощак М.* Неправильно – правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації / Марія Волощак. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2003. – 160 с.
4. *Головащук С.І.* Словник-довідник з українського літературного слововживання / Сергій Головащук. – К.: Наук. думка, 2004. – 448 с.
5. *Городенська К.* Українське слово у вимірах сьогодення / Катерина Городенська. – К.: КММ, 2014. – С. 39–85.
6. *Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А.* Словник паронімів української мови. – К.: Рад. школа, 1986. – 222 с.
7. *Капелюшний А.* Росіянізми в телевізійному мовленні і в газетному тексті / Анатолій Капелюшний. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua/lknp/mova/jur6/kap.htm>

8. *Кибальчич В.* Відтворення елементів національної специфіки у лексиці двомовної газети / В.Кибальчич // Засоби масової інформації й утвердження державного суверенітету України: Зб. мат. наук-практ. конф. – Львів, 1993.– С.132–136.
9. *Культура української мови: довідник / за ред. В. М. Русанівського.* – К.: Либідь, 1990. – 302 с.
10. *Кюнцилі Р. В., Пискач О. Д.* Культура українського мовлення: Навчальний посібник. – Львів, 2013. – С. 103–108.
11. *Пономарів О.Д.* Лексика // Пономарів О.Д. Культура слова. Мовностилістичні поради / О.Д.Пономарів. – К. : Либідь, 2001. – С. 33–137.
12. *Чак Є.Д.* Чи правильно ми говоримо? / Є. Д. Чак. – К. : Освіта, 1997. – 239 с.
13. *Шаповалова Г.* Джерела сучасної неологічної лексики іншомовного походження та доцільність її використання / Галина Шаповалова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journ.lnu.edu.ua/movazmi/body/visnyk23/Statti_Shapovalova.htm
14. *Яцимірська М.* Культура слова. Літературне слововживання // Яцимірська М. Культура фахової мови журналіста : навчальний посібник / Марія Яцимірська. – Л.: ПАІС, 2004. – С. 24–60.

Тема 6. ФРАЗЕОЛОГІЧНЕ БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Теоретичні питання:

1. Широке і вузьке розуміння фраземіки.
2. Поняття фразеологічної норми.
3. Паремії, їх види та особливості використання в мові.
4. Проблемні питання так званого «перекладу» фразем і паремій.
5. Трансформація фразем і паремій та її роль у мові.

Практичні завдання:

1. **Знайдіть помилкове вживання фразем і мовних кліше у наведених реченнях. Поясніть.** Наука тримає пальці на пульсі життя. 2. Мій начальник глибоко принциповий і не робить компромісу. 3. Аж там він, напевно, придбає досвіду. 4. Коротше кажучи, пора від слів перейти до справ. 5. Перше, що кинулося нам у вічі – це надзвичайно убога

оселя. 6. Успіхів колектив домігся наполегливою працею. 7. Дівчина красива, тому завжди у всіх на виду. 8. У невеличкому гірському селі жила-була собі звичайна сім'я. 9. Мені тоді мов пелена спала з очей. 10. Милості прошу! Заходьте до нашого дому! 11. Наш заклад не раз приймав участь у міжнародній науковій конференції. 12. Це питання грає важливу роль у житті кожного народу.

2. **Підберіть, де це необхідно, правильні відповідники до наведених фразем.** На тобі, Боже, що мені негоже; бабка надвоє гадала; без мене мене женили; бити в набат; боби розводити; брати свої слова назад; була не була; бути більмом на оці; бути у вииграші; для відводу очей; губа не дура; мову відняло; це йому на руку; глас вопіючого в пустині; підняти на глузд; прийти в голову; диву даєшся; вішати лапшу на вуха; в поті лица; за милу душу; забити тривогу; грати очима; пристати як банний листок; спокушати долю; нічого гріха таїти; куди не кинеш оком; ламаний гріш; лід зрушився; моє діло сторона; насильно милим не будеш; не в своїй тарілці; не знати, по чім фунт лиха; не ликом шитий; від нічого робити; після дощучу в четвер; чин чином.
3. **Визначте способи трансформації фразем і паремій у заголовках ЗМІ. Котрі з них, на вашу думку, вдалі? Випишіть із газети чи художнього тексту подібні випадки обігрування фразем і паремій.** 1. Обіцянка депутата – цяцянка. 2. «Павло Федикович: «Під лежачі ідеї історія не тече». 3. Чим би турист не тішився... 4. Будьте щасливі, живіть багато, якщо вам дозволить ваша зарплата. 5. І пішоходам правила писані. 6. Не такі страшні подорожі, як їх малюють. 7. Про бідних білявок замовте слово. 8. Тихше їдеш – у ДТП не втрапиш. 9. Не все те шампанське, що іскрить. 10. Боргів боятися – в банк не ходити. 11. У яслах добре, а вдома краще. 12. Зустрічають по одежині, навіть якщо вона «беушна» (Із закарпатських газет).
4. **Які загальномовні фраземи вдало трансформує у свої творах Л.Костенко? З'ясуйте їх значення за словником.** 1. Мої важкі, мої щоденні брили старий Сізіф тим часом постеріг. 2. Любов відкрити важче, ніж Америку. По-перше,

чи до неї допливеш? 3. Приснивсь Іуда. Ходить, придивляється, кого б поцілувати, щоб не сахнувся. 4. Не треба все валити на Прокруста, коли не маєш дару Златоуста. 5. Фенікс вилітає з попелу. Зі сміття він ще ніколи не вилітав. 6. Нове століття, ба, тисячоліття! Тривожний історичний Рубікон. 7. Десь може б, набрела втонулу Атлантиду. 8. Коли за коня півцарства, то що ж тоді за любов? 9. Бо хто, як я, намучивсь на війні, тому життя підскочило в ціні. 10. Він народився під такою зіркою, що щось в душі двоїлося йому. 11. Він за два дні міняє три личини, та ще й четверту має про запас. 12. Сидиш, мовчиш, ні за холодну воду.

5. **Випишіть зі словників афоризмів, поданих у списку літератури, 10 крилатих висловів, афоризмів про щастя, добро, порядність, працьовитість і т. ін.**

6. **З'ясуйте авторство наведених афоризмів:** 1. Без ядра горіх ніщо, так само як і людина без серця; Дехто на те живе, щоб їсти й пити, а я п'ю і їм на те, щоб жити; Любов виникає з любові, коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю. 2. Не гріє сонце на чужині; Не завидуй багатому, Багатий не знає Ні приязні, ні любові – Він все те наймає; І чужому навчається, й свого не цурайтесь. 3. Краса – змагання до досконалості; Люди й покоління – се тільки кільця в ланцюгу великим всесвітнього життя, а той ланцюг порватися не може; Хто не був високо, той зроду не збагне, як страшно впасти. 4. Як усе на світі зрозумієш, то тоді зупинишся і вмреш; Мало великим себе уявляти, треба великим бути; На світі той наймудріший, хто найдужче любить життя. 5. Гострити ніж людей навчили зойки; Вітальні листи завжди приймаються одностайно; Кожна Муза має свій вік. 6. Коли в людини є народ, тоді вона уже людина; Митцю не треба нагород, його судьба нагородила; Сумління – річ тендітна і марка. 7. Коли людина не встане з колін, то вона недалеко зможе пройти; Національна безтактність дуже часто виростає на добре угноєному ґрунті великодержавного російського шовінізму; Формалізм завжди був дальтонік. 8. Біда навчить, кому подати руку, Від кого в дар прийняти чесний хліб; В катів нема поезій, ні мелодій; Біля друга і в біді серце відпочине.

7. **Вивчіть напам'ять 3 латинські сентенції (на вибір):**
 1. Inter caecos luscus rex (Серед сліпців і одноокий є царем).
 2. Medicus oratio (Слово – лікар). 3. Homines, dum docent, discunt (Люди, навчаючи, вчаться). 4. Suum cuique (Кожному своє). 5. Edimus, ut vivamus, non vivimus, ut edamus (Ми їмо, щоб жити, а не живемо, щоб їсти). 6. Usus est optimus magister (Досвід – найкращий учитель). 7. Omnia mea mecum porto (Все своє ношу з собою). 8. Vivere memento (Пам'ятай, що живеш). 9. Si vis pacem, para bellum (Хочеш миру – готуйся до війни). 10. Nulla regula sine exceptione (Немає правил без винятків). 11. Nosce te ipsum (Пізнай самого себе). 12. Labor omnia vincit (Праця все перемагає).
8. **Випишіть із текстів закарпатських газет 10 випадків трансформацій фразем чи паремій, з'ясуйте їх стильову доречність.**

ЛІТЕРАТУРА

1. *Авксентьєв Л. Г.* Індивідуально-авторські видозміни у сфері фразеології / Л. Г. Авксентьєв, В. Д. Ужченко // Українське мовознавство. – 2003. – № 18. – С. 55–60.
2. *Важеніна О.* До проблеми розмежування фразеологічних трансформацій, модифікацій та варіацій / О. Г. Важеніна // Лінгвістичні студії: зб. наук. пр. Вип. 6. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – С. 310–313.
3. *Здіховська Т. В.* Спосіб трансформації фразеологізмів як стилістичний прийом у художніх творах / Т. В. Здіховська // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції [„Актуальні проблеми сучасної науки“], (Київ, 29–31 жовт. 2008 р.). Ч. 3. – К., 2008. – С. 56–58.
4. *Капелюшний А. О.* Практична стилістика української мови: навчальний посібник / А. О. Капелюшний. – [вид. 2-ге, переробл.]. – Львів : ПАІС, 2007. – С. 143–164.
5. *Капелюшний А. О.* Стилiстика й редагування: Практичний словник-довiдник журналіста / А. О. Капелюшний. – Львів: ПАІС, 2002. – С. 134–138.
6. *Коваль А. П., Коптілов В. В.* Крилаті вислови в українській літературній мові: Афоризми. Літературні цитати. Образні вислови. – К., 1975. – 335 с.

7. *Коваль А.* Спочатку було Слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. – К.: Либідь, 2001. – 312 с.
8. *Культура української мови: довідник / за ред. В. М. Русанівського.* – К.: Либідь, 1990. – 302 с.
9. *Кюнцлі Р. В., Пискач О. Д.* Культура українського мовлення: Навчальний посібник. – Львів, 2013. – С. 62–81.
10. *Пареміологія // Українська мова. Енциклопедія.* – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 2004. – С.282, 507, 524, 530.
11. *Пац Л.* Трансформація фразеологічних одиниць як засіб підвищення інформативності та образності художнього тексту / Любов Пац // *Лінгвістичні студії: зб. наук. пр.* – 2010. – Вип. 20. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?p=8701>
12. *Пономарів О.Д.* Стилїстика сучасної української мови: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С.127–132.
13. *Пономарів О.Д.* Фразеологія // Пономарів О.Д. Культура слова. Мовностилістичні поради / О.Д.Пономарів. – К. : Либідь, 2001. – С. 138–155.
14. *Григораши А.М.* Трансформація складу фразеологізмів у газетних текстах // Система і структура східнослов'янських мов: Міжкаф.зб.наук.праць. – К., 1997.– С.56–60.
15. *Ужченко В. Д.* Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.
16. *Українська афористика.* – К.: Просвіта, 2001. – 320 с.
17. *Українські прислів'я, приказки та порівняння з літературних пам'яток / Упорядник М. М. Пазяк.* – К: Наук. думка, 2001. – 392 с.
18. *Фразеологічний словник української мови: У 2 ч.* – К.: Наук. думка, 1993. – Ч. I – II.
19. *Шевченкова Криниця: Збірник афоризмів із творів Тараса Шевченка / Вступ. слово Л. І. Андрієвського. Упорядн. В. Дорошенко, Т. В. Майданович.* – К.: Криниця, 2003. – 288 с.
20. *Яцимірська М.* Крилаті вислови. Афоризми. Літературні цитати // Яцимірська М. Культура фахової мови журналіста: навчальний посібник / Марія Яцимірська. – Л.: ПАІС, 2004. – С. 75–77.

Тема 7. ОРФОГРАФІЧНА ТА СЛОВОТВІРНА ПРАВИЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЯ

Теоретичні питання:

1. Орфографічні норми сучасної української літературної мови.
2. Правописні дискусії кінця ХХ – початку ХХІ ст.
3. Проблемні питання чинного українського правопису.
4. Орфографічні рекомендації на шпальтах журналу «Українська мова» (2009–2011).
5. Поняття словотвірної норми.
6. Динаміка словотвірної норми кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Практичні завдання:

1. Від поданих географічних назв утворіть відносні прикметники за допомогою суфікса **-ськ(ий)**. Прокоментуйте зміни приголосних на межі твірної основи та суфікса: Кагарлик, Бучач, Кам'януха, Сиваш, Немовичі, Единбург, Глеваха, Бурлук, Рига, Ладога, Волга, Норвегія, Чикаго, Владивосток, Хмільник, Волноваха, Білокоровичі, Острог, Народичі, Бахмач, Париж, Заліщики, Гамбург, Люксембург, Лейпциг, Воронеж, Прага, Кобеляки.
2. Від поданих слів утворіть назви осіб (чоловічої та жіночої статі) за місцем проживання: Алушка, Бердянськ, Біла Церква, Високопілля, Вінниця, Гадяч, Джанкой, Донецьк, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Калуш, Київ, Кременець, Кривий Ріг, Лисичанськ, Луганськ, Полтава, Харків, Рівне, Моршин, Одеса, Луцьк, Суми, Умань, Ялта, Мелітополь, Чернівці, Ніжин.
3. Запишіть утворені словосполучення, розкривши дужки. Поясніть правопис.
Комбінат: (м'ясо) молочний, (дерево) обробний, (рибо) консервний, (гірничо) збагачувальний, (східно) слов'янський.
Інститут: (науково) дослідний, (фізико) математичний, (музично) педагогічний, (історико) літературний, (сільсько) господарський, (військово) авіаційний, (художньо) промисловий.

Управління: (трамвайно) тролейбусне, (адміністративно) фінансове, (військово) інженерне, (соціал) демократичне, (механіко) математичне, (південно) східне, (авто) транспортне.

4. **Від поданих слів і словосполучень утворіть, де можливо, складні слова; перевірте правопис за «Орфографічним словником», поясніть написання:** культура і побут, історія й етнографія, північний схід, обернена пропорція, рожевий і золотий, Біла Церква, двадцять чотири поверхи, скло і бетон, сільське господарства, мовний стиль, фізика і математика, народна поезія, військовий і спортивний, гіркуватий і солоний, загальна освіта, східні слов'яни, Чорне море, мала рентабельність, виробничий і технологічний, кредитний і розрахунковий, взаємна вигода, різати метал, сто двадцять сім кілометрів, легко розчиняти, короткий час, висока кваліфікація, очистити нафту, військовий і юридичний, Північна Німеччина, гострий дефіцит, Західна Європа, відомий на весь світ, північний захід, Південна Україна, заготівля льону.
5. **Перепишіть, розкриваючи дужки. Визначте способи словотворення:** Кош(е, и)чок, бур(е, и)лом, сит(е, и)чко, ро(з, с)права, пр(е, и)суворий, пр(е, и)вражий, пр(е, и, і)рва, (з, с)фабрикований, (з, с)шиток, пр(е, и, і)звисько, пряд(е, и)во, (з, с)чесати, бе(з, с)печно, б(е, и)зробіття, (з, с)питати, (с, з)формувати, (з, с)хотіти, мр(е, и)во, печ(е, и)во, пр(е, и)кріпитися, пр(е, и)милий, пр(е, и)зирство, (з, с)казати, пр(е, и)мовляти, пі(д, т)бити, пр(е, и)мара, нож(е, и)чки, пот(е, и)лиця.
6. **Подані словосполучення перетворіть в абрєвіатури, поясніть їх правопис:** Юний натураліст. Організація Об'єднаних Націй. Сільська рада. Міський виконавчий комітет. Львівський автобусний завод. Електронно-обчислювальна машина. Вищий навчальний заклад. Вищий заклад освіти. Вища школа. Спеціальний кореспондент. Співдружність Незалежних Держав. Українські телевізійні новини. Військовий комітет. Колективне господарство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Ненаукові пристрасті навколо українського правопису // Українська мова. – 2004. – № 2. – С.3–25.
2. Віняр Г. М. Основні тенденції розвитку іменної префіксації в українській мові кінця ХХ ст. / Г. М. Віняр // Актуальні проблеми філології і методики викладання мов: зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2006. – Вип. 4. – С. 6–24.
3. Віняр Г. М. Словник новотворів української мови початку ХХІ століття / Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – 157 с.
4. Григор'єва О. Чим більшовицькій системі не догодила літера г? // Дзеркало тижня. – 2013. – № 3. – 25 січня.
5. Дивнич В. Мистецтво неможливого: полеміка навколо правопису // Критика. – 2001. – №6. – С. 19–21.
6. Караванський С. Два правописи – одна мова / Святослав Караванський // Урок української. – 2002. – № 10. – С. 27–31.
7. Кислюк Л. Сучасна словотвірна норма української мови: мовна практика та кодифікація / Лариса Кислюк // Українська мова. – 2012. – № 1. – С. 52–66.
8. Коць Т. А. Розвиток української дериватології і динаміка словотвірної норми (на матеріалі лінгводидактичних текстів і словників) / Т. А. Коць // Мовознавство. – 2011. – № 1. – С. 55–65.
9. Матвіяс І. Особливості словотвору в західноукраїнському варіанті літературної мови / І. Матвіяс // Українська мова. – 2011. – № 1. – С. 28–35.
10. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (1983-2003): словник / А. Нелюба. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2004. – 136 с.
11. Німчук В. В. Проблеми українського правопису ХХ–початку ХХІ ст. / В. В. Німчук. – Кам'янець – Подільський : Кам'янець – Подільський державний педагогічний університет, інформаційно – видавничий відділ, 2002; К., 2002. – 116 с.
12. Орфографічний словник української мови / уклад. С. І. Головащук [та ін.]. – К. : Довіра, 1999. – 989 с.
13. Пазяк О. З історії літери г // Урок української. – 2002. – № 10. – С. 22.
14. Полюга Л. М. Словник українських морфем / Л. М. Полюга. – Львів: Світ, 2001. – 448 с.
15. Пономарів О. Нашій мові потрібен власний правопис // Рідна школа. – 2010. – №2. – С. 22–23.

16. Пономарів О. Словотворчі та відмінкові особливості / О. Пономарів // Урок української .– 2002. – № 4. – С. 25–28.
17. Пономарів О.Д. Фонема г та ґ. Словник і коментар / О. Д. Пономарів. – К.: Просвіта, 1997. – 35 с.
18. Про помелки та правила переносу // Урок української. – 2002. – № 5-6. – С. 14.
19. Сікорська З. С. Сучасна українська літературна мова : словотвір і морфеміка / Сікорська З. С. – Луганськ : Альма-матер, 2000. – 174 с.
20. Сікорська З. С. Українсько-російський словотворчий словник / З. С. Сікорська. – К.: Освіта, 1995. – 254 с.
21. Український правопис / Нац. академія наук України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, Ін-т укр. мови. – К. : Наук. думка, 2012. – 288 с.
22. Український правопис (проект найновішої редакції). – К., 1999. – 340 с.
23. Фаріон І. Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно – політичний вибір. – Львів: Свічадо, 2004. – 120 с.
24. Шевельов Ю. Про критерії в питаннях українського офіційного правопису / Ю. Шевельов // Мовознавство. – 1995. – № 2–3. – С.3–9.
25. Ющук І. Менше винятків – менше помилок // Україна молода. – 2001. – 25 січня.
26. Яворська С. Будова слова і словотвір (Робота з орфографії) / С. Яворська // Дивослово. – 1997. – № 5 – 6. – С. 39 – 42.
27. Яценко І. Т. Морфемний аналіз: словник-довідник. Т. 1: А – Н / І. Т. Яценко. – К.: Вища школа, 1980. – 356 с.
28. Яценко І. Т. Морфемний аналіз: словник-довідник. Т. 2: О – Я / І. Т. Яценко. – К.: Вища школа, 1981. – 352 с.

Тема 8. МОРФОЛОГІЧНА НОРМАТИВНІСТЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Теоретичні питання:

1. Морфологічні норми у професійному мовленні.
2. Відмінювання іменників, числівників, займенників.
3. Використання повних та коротких форм прикметників, синтетичних та аналітичних форм вищого й найвищого ступенів порівняння якісних прикметників.
4. Норми вживання числівників у фаховому мовленні.

5. Нормативне вживання особових форм дієслів.
6. Типові помилки при вживанні дієприкметників і дієприслівників в українській мові.
7. Правильне використання службових слів.

Практичні завдання:

1. **Поставте іменники у формі місцевого відмінка однини, вкажіть варіанти. З'ясуйте, чи змінюється форма при використанні різних прийменників (в, на, по, при).** Проект, бік, будинок, документ, край, селище, місто, море, стіл, пальто, журнал, ворота, адреса, сусіди, доповіді, вікна, конференція, річка, серце, факультет, університет, довідник, службовець, протокол, інструкція, положення, установа, статут, звіт, контроль, мета, гриф, діяльність, ліквідація, апарат. З'ясуйте, чи можливі такі конструкції і чому.
2. **Випишіть словосполучення, у яких правильно утворено форму родового відмінка в іменниках чоловічого роду.** Відкриття рахунку — відкриття рахунка; до акту додається — до акта додається; вручення диплому — вручення диплома; пам'ятного знаку — пам'ятного знака; до призначеного терміну — до призначеного терміна; структурного підрозділу — структурного підрозділа; переїхати до Нового Бугу — переїхати до Нового Буга; направити до Львову — направити до Львова; політичного блока — політичного блоку; незаперечного факту — незаперечного факта; працівники апарату — працівники апарата; важливого об'єкта — важливого об'єкту; своєчасного контролю — своєчасного контролю; ділового папера — ділового паперу.
3. **До поданих іменників доберіть прикметники, узгоджуючи їх у роді, числі та відмінку.** Авеню, Ай-Петрі, конферансьє, ДАІ, цунамі, рефері, торнадо, торі, аташе, кюре, ДПА, міс, протезе, ЗМІ, альма-матер, поні, бандероль, дріб, путь, нежить, шампунь, покуть, ступінь, Сибір, біль, рукопис, ярмарок, криза, розкіш, тюль, барель, адрес, тунель, псалтир, папараці, МЗС, ЮНЕСКО.

4. Поясніть випадки порушення літературної норми.

Трохи дорожуватий, дуже задовгий, самий найдешевший, більш точніший, найспокійна відпустка, найневиліковніша хвороба, подвійніша плата, якнайблизькі стосунки, трохи чорнявий, самий чіткіший, дуже величезний, найбільш найголовніші правила, найпорожніша посудина, щонайдешевий одяг, найбільш відоміший, самий найточніший, менш вдаліший.

5. Зредагуйте помилки, пов'язані з неправильним уживанням займенників.

1. Молода, прогресивна частина парламенту – це майбутнє країни: на них виборцями покладено великі надії. 2. Досвідчені працівники багато часу присвячують роботі з перспективною молоддю, допомагаючи їм збагнути основи майбутньої професії. 3. На сесії Верховної Ради парламентський комітет з питань бюджету виклав його бачення основного фінансового кодексу країни і подав на розгляд уряду його пропозиції. 4. Голодомор 33-го року був нічим іншим, як планомірним етноцидом проти свідомої національно та працевитої частини українського селянства, в результаті якого кращий їх цвіт зів'яв навіки. 5. Відомості з літописів та археологічні дослідження дають можливість відтворити структуру давнього міста, довідатися про елементи їх архітектури, з'ясувати специфіку господарювання їх мешканців. 6. Якщо вимагається затвердження документації, то їх підписують виконавці розпорядження, а затверджує керівник установи. 7. Заввідділенням звернувся з заявою до директора, в якій висловлює прохання надати собі додаткову місячну відпустку. 8. Діловодство – це діяльність, яка охоплює процес укладання документації, а також організацію роботи з ними під час здійснення управлінської діяльності. 9. Однією з головних передумов підписання стратегії стала нова бюджетна лінія, згідно з яким на транскордонну співпрацю передбачається виділити більше 186 мільйонів євро. 10. Можна навести свіжий і досить кумедний приклад: суперечка, який подає «Українська правда». 11. Земельна ділянка, що використовується санаторієм, має рекреаційне призначення, через це на ньому заборонена нецільова діяльність. 12. Так і нерозумній нашій молоді, задуреній російськомовною попсою, рингтонами, серіалами і

детективами, здається, що, перейшовши на калічену російську, вони стають сучаснішими, крутішими. 13. Але збільшення медової продукції потребує й відповідного його експорту.

6. **Проаналізуйте подані словосполучення з погляду їх нормативності. У випадку порушення норми відредагуйте.** Два фахівця, півтора вагона, дожити до сто семи років, з дев'яносто чотирма вихованцями, двоє ножиць, двоє мішків, двоє курей, півтора гривні, тридцяттеро учнів, два мільярда, три селянина, обидвом учасникам, два громадянини, вісім цілих сім сотих кілометра, два з половиною вагона, два професори, півтора місяці, півтори тижні, сім десятих процента, двістітисячне військо, п'ятсотрічний ювілей, двохтисячний рік, обидвох синів, статисячний відвідувач, півтора десятки років, двомільйонний житель, шестидесятирічний ювілей, із сорокома студентами.

7. **Визначте дієвідміну. Подані дієслова запишіть в 1 та 2 особах однини, а також 3 особі множини, прокоментуйте особові закінчення.** Волочити, волокити, свистіти, свистати, рости, ростити, лізти, лазити, білити, біліти, стукати, стукотіти, хропіти, хропити, їздити, слатися, стелитися, гуркотіти, гуркотати, везти, возити, полоти, нести, носити, краяти, кроїти, стерегти, сторожити, коликати, чистити.

8. **До поданих ненормативних дієприкметників доберіть нормативні. Складіть з ними речення.** Галопуючий, наступаючий, спонукаючий, вимірюючий, допомагаючий, виконуючий, інакодумаючий, потрясаючий, снідавший, писавший, починаючий, служачий, вступаючий, перемігший, засохший, помігший.

9. **Зредагуйте речення.** 1. В односельців залишилися хороші спогади від святкування Дня Незалежності. 2. Зустрічаємось завтра без чверті десять. 3. По самим скромним підрахункам пожежа завдала збитків для підприємства на 2 млрд. карбованців. 4. Я дуже хвилююся про брата. 5. Віктор Олександрович щось лаконічно пояснив колегові на протязі години. 6. Він уже давно не живе по цьому адресу. 7. Нарада

по цьому питанню почнеться в десять годин. 8. Контракт був розірваний по нашій ініціативі. 9. У скількох діях ця вистава? 10. На вулиці Ужгородській загинула громадянка в час нагрівання їжі на газовій плиті. 11. Це заняття проведене згідно плану. 12. По неувважності ти робиш багато помилок. 13. Учасники конференції приїхали, не дивлячись на важкі суспільні умови. 14. При вашій допомозі ми встигнемо виконати замовлення. 15. Я хочу до вас звернутися по приватній справі.

- 10. Знайдіть випадки неправильного вживання прийменників і поясніть причини помилок (калька, неправильне керування тощо).** Із-за хвороби, важить з тридцять кілограмів, заняття по музиці, поступити в інститут, концерт по замовленню, по моїй вині, недивлячись на економічні труднощі, на протязі години, протягом усієї відстані, перекласти на українську мову, по пошті, згідно розкладу, відповідно розпорядженню, в п'ять годин, добрий за натурою, українець за походженням, знущатися над кимось, враження про фільм, іти за грибами, чекати біля двох годин, близько хати, прийти раніше всіх.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Антисуржик*. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : посібник / [за заг. ред. О. А. Сербенської]. – Львів : Світ, 1994. – 152 с.
2. *Антоненко-Давидович Б.* Про іменники / Борис Антоненко-Давидович // Урок української. – 2000. – № 11–12. – С. 18–20.
3. *Антоненко-Давидович Б.* Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К. : Либідь, 1991. – 334 с.
4. *Волкотруб Г. І.* Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфол. засобів мови: навч. посіб. – К: ТОВ «ДДЛ», 1998. – 176 с.
5. *Волощак М.* Неправильно – правильно. Довідник з українського слововживання: За матеріалами засобів масової інформації / Марія Волощак. – К.: Вид. центр «Просвіта», 2003. – 160 с.
6. *Голосовська Г.* Активні дієприкметники в українській літературній мові: уживати чи ні? / Галина Голосовська // Українська мова. – 2011. – № 4. – С. 63–71.

7. *Громик Ю. В.* Український правопис: навчальний посібник / Ю. В. Громик. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 140 с.
8. *Капелюшний А.* Граматичні й акцентуаційні росіянізми в мовленні телевізійних журналістів наживо / Анатолій Капелюшний // Теле- та радіожурналістика. – 2012. – Випуск 11. – С. 207–225.
9. *Капелюшний А. О.* Практична стилістика української мови: навчальний посібник / А. О. Капелюшний. – [вид. 2-ге, переробл.]. – Львів : ПАІС, 2007. – С. 165–173.
10. *Колібаба Л.* Варіантність відмінкових закінчень іменників на тлі морфологічних норм української літературної мови кінця ХХ – початку ХХІ сторіч / Лариса Колібаба // Українська мова. – 2014. – № 1 (49). – С. 86–96.
11. *Клещова К С., Кравчук О. М.* Культура української мови (за кредитно-модульною системою) : навч. посіб. / О. Є. Клещова, О. М. Кравчук. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – С. 113–128.
12. *Кюнцлі Р. В., Пискач О. Д.* Культура українського мовлення: Навчальний посібник. – Львів, 2013. – С. 108–118.
13. *Матвіяк І.* Іменникові варіанти в українській мові / Іван Матвіяк // Культура слова. – 2003. – Вип. 63. – С. 73–80.
14. *Мейзерська І.* До питання про нормативне вживання складених прийменників у сучасній українській мові / Ірина Мейзерська // Культура слова. – 2010. – Вип. 73. – С. 133–137.
15. *Пономарів О.* Морфологічні варіанти / Олександр Пономарів // Урок української. – 2002. – № 5-6. – С. 12–13.
16. *Сербенська О., Волощак М.* Про можливість мови і культуру слова // Урок української. – 2002. – № 3. – С.13–16.
17. *Шевчук Н.* Граматичні особливості об'єкта при дієсловах на позначення творення / Наталія Шевчук // Культура слова. – 2010. – Вип. 72. – С. 126–132.
18. *Юносова В.О.* Варіантність відмінкових закінчень іменників у сучасній українській літературній мові / Валентина Юносова. – К.: Знання України, 2003. – 126 с.

Тема 9. СИНТАКСИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІТЕРАТУРНОГО МОВЛЕННЯ

Теоретичні питання:

1. Синтаксичні норми у професійному мовленні.
2. Норми використання порядку слів у реченнях. Роль порядку слів у вираженні змісту речення.
3. Координації підмета й присудка. Узгодження означення.
4. Варіанти форм, пов'язані з керуванням.
5. Побудова простих речень, ускладнених однорідними й відокремленими членами речення, вставними словами й словосполученнями.
6. Синонімія сполучників і сполучних слів у складнопідрядних реченнях.
7. Уживання цитат та речень із прямою й непрямою мовою.

Практичні завдання:

1. **Поясніть, у чому причина алогічності наведених конструкцій.** Просто звичайнісінький, дещо дорогуватий, трохи синюватий, надто височезний, трохи закоротка, занадто добрий, більш дорожчий, найдорожчий за всіх, найбільш улюбленіший, самий найкращий, самий ліпший, дорогий незнайомиць, плюс п'ять градусів тепла, витратити за цільовим призначенням, давати мудрі і розумні поради, висіти на стелі, у березні місяці, багаточисленні шанувальники, передовий авангард, моя автобіографія, адреса місця проживання, потенційні можливості, вільна вакансія, рейди перевірок, пам'ятні сувеніри, коротка ремарка, мій автопортрет, багато альтернатив, на долонях рук, контактний телефон, захисний імунітет, адреса місця проживання, часовий період.
2. **Знайдіть помилки в координації підмета й присудка, в узгодженні означення. Поясніть.** 1. Багато хто із знайомих обминають його, цураються. 2. Більшість підприємств простоюють. 3 іншого боку, коли б він сам не звернувся до західного світу і не "здав" деталі, то ми ніколи так і не довідалися б, що замовником було КДБ. 3. І ця цінність – сім'я і родинні стосунки, – важливі для усіх наших читачів,

якими б різними вони не були в повсякденному житті. 4. Я з гуртом ентузіастів зібрали гроші й купили першу любительську відеокамеру. 5. Більшість підприємств простоюють. 6. Іноді чиясь думка або жарт дарують новий погляд на проблеми. 7. Саме через неї, рідненької, на Різдво відбулося найбільше нещасних випадків. 8. Омолоджені інопланетянами пенсіонери-земляни з будинку престарілих вирішують відвідати свою рідну планету Землю. 9. Сьогодні містом їздять понад двісті маршруток, завдяки чому отримали роботу півтори тисячі чоловік. 10. Ті, хто сподівалися саме на такий сценарій, дещо прорахувалися (За А. Капелюшним).

3. **Виправте (де це необхідно) речення з відокремленими обставинами, пригадавши правила про суб'єкт і предикат у таких реченнях.** Читаючи роман, серце наповнюється болем. Повернувшись зі школи, його радісно зустрів собака. Будучи перевірені часом, їх почуття стали міцнішими. Шукаючи того будинку, нас застала ніч. Пропустивши багато занять, нам не вдається так швидко наздогнати прогаяне. Змагаючись між собою, бригадам вдалося закінчити завдання достроково. Закінчивши інститут, він був сповнений бажання працювати. Розробляючи цей проект, мені було надано можливість попрацювати в лабораторії. Проїжджаючи повз станцію, нашу увагу привернула постать, чимось знайома. Неподалік стояв батько, дивившись сумно на згарище. Почувши цю звістку, мені розболілася голова. Сидівши за столом, юнак читав книгу.
4. **Укажіть, яких відмінкових форм (у дужках напишіть відмінок) вимагають наведені слова; утворіть із ними словосполучення.** Адекватно ..., адресувати ..., апелювати ..., боятися..., вибачити ..., вибачатися ..., вчитися ..., ґрунтуватися..., дякувати ..., завідувач ..., запобігати ..., захворіти ..., знущатися ..., оволодівати ..., одружуватися ..., оженитися ..., опановувати ..., оснований ..., перепросити ..., піклуватися ..., потерпати ..., припуститися ..., присвятити ..., пробачити ..., свідомий ..., сміятися ..., страждати ..., телефонувати ..., турбуватися ..., уболівати ..., увімкнути ..., цуратися ..., чекати ..., щастити ...

5. **Виправте помилки у поданих реченнях. З'ясуйте причину їх виникнення.** 1. Око вабили блакитні ромашки, троянди, нарциси. 2. На Одещині милують око виноградні сади та оселі. 3. На зустрічі були присутні відомі поети і письменники. 4. Ми знайомимося і вивчаємо передовий досвід сусідів. 5. Ліс, ставок, замок, фортеця, вали навколо неї, висічені вітром дивовижні фігури, обрій справа – усе потонуло в червоному західному сонці. 6. Іван Миколайович добре ставиться до своїх колег, добросовісний, чесний, любить музику. 7. Учні щиро люблять і вірять своєму вчителю. 8. Більш за все я люблю і захоплююся історією. 9. Потім наша сім'я проживала на Заході України, Львові, Івано-Франківську. 10. У 1989 році Данія стала першою у світі країною, де офіційно реєструють шлюби між гомосексуалістами і лесбіянками.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабич Н. Д.* Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб. / Н.Д. Бабич. – Львів: Світ, 2003. – 432 с.
2. *Бевзенко С. П.* та ін. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – К.: Вища шк., 2005. – 270 с.
3. *Дудик П. С., Прокопчук Л. В.* Синтаксис української мови: підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 384 с.
4. *Дудик П. С.* Стилістика української мови: навчальний посібник / П. С. Дудик. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с.
5. *Загнітко А.* Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект / Анатолій Загнітко. – Донецьк, 2009. – 137 с.
6. *Капелюшний А.* Граматичні й акцентуаційні росіянізми в мовленні телевізійних журналістів наживо / Анатолій Капелюшний // Теле- та радіожурналістика. – 2012. – Вип. 11. – С. 207–225.
7. *Капелюшний А. О.* Практична стилістика української мови: навчальний посібник / А. О. Капелюшний. – [вид. 2-ге, переробл.]. – Львів : ПАІС, 2007. – С. 264–380.
8. *Кващук А. Г.* Формування культури мовлення учнів під час вивчення синтаксису складного речення / А. Г. Кващук // Дивослово. – 1991. – № 2.

9. *Клещова К С., Кравчук О. М.* Культура української мови (за кредитно-модульною системою) : навч. посіб. [для студ. ф-ту української філології] : спец. «Українська мова і література», «Українська мова і література та англійська мова» ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». / О. Є. Клещова, О. М. Кравчук. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – С. 128–136.
10. *Коломійцева В.* Явище плеоназму в українському синтаксисі / Вікторія Коломійцева // Українська мова. – 2009. – № 1. – С. 33–40.
11. *Кюнцлі Р. В., Пискач О. Д.* Культура українського мовлення: навчальний посібник. – Львів, 2013. – С. 118–123.
12. *Непийвода Н.* Про національні особливості українського синтаксису / Наталя Непийвода. – Культура слова. – 1998. – Вип. 51. – С. 79–87.
13. *Пономарів О. Д.* Вибір синтаксичної побудови // Пономарів О. Д. Культура слова. Мовностилістичні поради. – К.: Либідь, 2001. – С. 176–181.
14. *Пономарів О. Д.* Стилістика сучасної української мови / О. Д. Пономарів. – К. : Либідь, 1993. – 248 с.
15. *Сербенська О., Волощак М.* Про можливості мови і культуру слова // Урок української. – 2002. – № 3. – С.13–16.
16. *Шульжук К. Ф.* Синтаксис української мови: підручник / К. Ф. Шульжук. – К.: Академія, 2004. – 408 с.

Тема 10. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ТЕКСТУ

Теоретичні питання:

1. Загальна характеристика тексту як лінгвістичного феномена.
2. Основні властивості та функції тексту.
3. Види текстів.
4. Структура тексту: речення, надфразна єдність (складне синтаксичне ціле), абзац.
5. Тема і мікротема тексту. Основна думка тексту.
6. Логічність як одна з найважливіших ознак змісту тексту. Основні умови логічності. Типи логічних помилок.
7. Літературне редагування тексту.

Практичні завдання:

- 1. Випишіть із книги З. Партика (с. 400–404) коректурні знаки для виправлення текстових оригіналів.**
- 2. Виправте помилки в складних реченнях, поясніть:**
  1. Останнє, на чому я спинюсь, це на питанні про використання кредитів.
  2. Хто потребує належної консультації, необхідно йому надати її.
  3. Листів, де йдеться про зловживання урядовців, є багато.
  4. Збори почалися пізно, так як голова запізнився на півгодини.
  5. Села, що знаходяться на Закарпатті, дуже мальовничі.
  6. Треба сказати, що він є неабияким спеціалістом у цьому – ним порушено вже вісім кримінальних справ щодо наркоманів.
  7. Батькові Василя принесли телеграму, коли його не було вдома.
  8. Це був голова колгоспу, який здобув першість у районі.
  9. Пізніше вогонь перекинувся на хлів сусіда М. Й Климчука, який також був знищений вогнем (з газ.).
  10. Критик повністю поділяє погляди автора твору, який взятий за об'єкт дослідження (підр.).
- 3. Зредагуйте речення. Поясніть характер помилок.**
  1. Сьогодні ми бачимо роботи не лише на сучасні або історичні мотиви, а й традиційне хатнє начиння (з газ.).
  2. Він цікавиться не тільки книгами, а й займається спортом.
  3. Зважаючи на те, що сьогодні погана погода, надягни шарф і капелюх.
  4. Повідомляємо, що не можемо скористатися Вашою пропозицією, так як зазначена Вами ціна вища, чим у наявних у нас пропозиціях інших фірм.
  5. Представники 28 країн світу взяли участь не лише у відкритті фестивалю, а й виступали на багатьох підприємствах, в навчальних закладах (з газ.).
  6. У поході особливо сподобалось те, що ми не тільки пливли на байдарках, а й плотах.
  7. Внаслідок того, що ти отримав двійку, гуляти сьогодні не будеш.
  8. Директор має право приймати будь-які рішення, окрім тих, що належать до виняткової компетенції загальних зборів працівників (документ).
- 4. Зредагуйте текст. Укажіть, які мовні норми порушено.**

Спроби побудови більш справедливішого і рівноправного суспільства вживалися завжди. Для боротьби з

антигромадськими силами створювалися організації з благородними програмами. Нажаль, ці ідеї були спотворені із-за егоїзму. Сьогодні більш ніж коли б то ми спостерігаємо, як моральність і благородні принципи уступають місце прагненню власної вигоди, особливо в сфері політики. Деякі з філософських прагнень застерігають нас від любых занять політикою взагалі, так як політика стала синонімом аморальності. Політика, позбавлена етики, не підвищує благосостояння людей, а життя, позбавлене моральності, зводить людей до рівня тварин. Однак не можна утверджувати, що політика сама по собі «брудна». Скоріше, засоби нашої політики спотворили високі ідеї і благородні поривання, що були направлені на покращення положення людей. Природно, віруючі виражають свою стурбованість тим, що релігійні лідери «встряють» у політику (За Далай-ламою).

5. Зредагуйте один (на вибір) із дванадцяти текстів, поданих у книзі Г. Волкотруб «Практична стилістика...» (с. 165–173). Варіанти правки поясніть.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акишина А. А. Структура целого текста / А. А. Акишина. – Москва, 1981. – Ч. 1. – 88 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
3. Бекетова О. В. Лінгвістична структура тексту / О. В. Бекетова // *Studia Linguistica: Збірник наукових праць*. – 2009. – Вип. 2. – С. 40–45.
4. Бурвикова–Зарубина Н. В. Закономерности линейной структуры монологического текста.: Автореф. дисс.... докт. филол. наук. – Москва, 1981. – 41 с.
5. Валгина Н. С. Теория текста / Нина Сергеевна Валгина. – М.: Логос, 2004. – 280 с.
6. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – Москва, 1981. – 139 с.
7. Добраев Л. П. О двух типах смысловых отношений в учебном и научном тексте / Л. П. Добраев // Тезисы VII Всес. симпозиума по психолингвистике. – Москва, 1982. – С. 67–68.

8. *Дридзе Т. М.* Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации: Проблемы семиосоциопсихологии / Т. М. Дридзе. – Москва, 1984. – 268 с.
9. *Дудик П. С., Прокопчук Л. В.* Синтаксис української мови: підручник. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 384 с.
10. *Єщенко Т. А.* Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посібник / Т. А. Єщенко. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 264 с.
11. *Кищак Г. В.* Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження // Мова і культура. – Вип. 7 (13). – С. 87–92.
12. *Леонтьев А. А.* Актуальное членение и способы его выражения в русском языке / А. А. Леонтьев // Теория языка, методы его исследования и преподавания. – Ленинград, 1981. – 291 с.
13. *Леонтьев А. А.* Признаки связности и цельности текста / А. А. Леонтьев // Лингвистика текста. Сб. науч. трудов. – Москва, 1975. – Вып. 103. – С. 60 – 70.
14. *Леонтьева Н. Н.* О смысловой неполноте текста / Н. Н. Леонтьева // Машинный перевод и прикладная лингвистика. – Москва, 1969. – Вып. 12. – С. 96–114.
15. *Непийвода Н. Ф.* Підготовка наукового тексту до друку / Н. Ф. Непийвода // Редакційно-видавнича справа: досвід, проблеми, майбутнє. – К., 1997. – С. 112–158.
16. *Партико З. В.* Загальне редагування: нормативні основи: навч. посіб. / З. В. Партико. – Л.: Афіша, 2004. – 416 с.
17. *Пискач О. Д.* Проблеми логічності газетно-публіцистичного тексту (на матеріалі закарпатської районної преси) / Ольга Пискач // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. – Ужгород, 2002. – Вип. 5. – С. 300–303.
18. *Різун В. В., Мамалига А. І., Феллер М. Д.* Нариси про текст. – К., 1998. – 335 с.
19. *Серажим К. С.* Текстознавство: Підручник / К. С. Серажим. – К., 2012. – 528 с.
20. *Феллер М. Д.* Текст і зображення як модель комунікативного акту / М. Феллер. – К., 1998. – 123 с.
21. *Филиппов К. А.* Лингвистика текста: Курс лекций. – 2-е изд., испр. и доп / К. А. Филиппов. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. – 336 с.
22. *Шульжук К. Ф.* Синтаксис української мови: підручник / К. Ф. Шульжук. – К.: Академія, 2004. – С. 371–376.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ІЗ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

1. Основні поняття культури мови і мовлення.
2. Норми літературної української мови.
3. Основні критерії літературних норм.
4. Типи мовлення.
5. Основні ознаки культури мови.
6. Правильність мовлення.
7. Орфоепічна правильність мовлення.
8. Акцентуаційна правильність мовлення.
9. Морфологічна правильність мовлення.
10. Типові помилки у вживанні іменників.
11. Типові помилки у вживанні прикметників.
12. Типові помилки у вживанні числівників.
13. Типові помилки у вживанні займенників.
14. Типові помилки у вживанні дієслівних форм.
15. Типові помилки у вживанні прислівників.
16. Типові помилки у вживанні службових слів.
17. Синтаксична правильність мовлення.
18. Типові помилки в словосполученні та в простому реченні.
19. Типові помилки на рівні складного речення.
20. Основні вимоги до однорідного ряду.
21. Точність мовлення.
22. Логічність мовлення.
23. Основні типи логіко-граматичних помилок.
24. Багатство і різноманітність мовлення.
25. Чистота мовлення.
26. Доречність мовлення.
27. Виразність мовлення.
28. Образність мовлення.
29. Мовний етикет як складова частина культури мовлення.
30. Структура мовного етикету.
31. Традиційні форми звертання українців.
32. Знайомство і представлення.
33. Етикет ділової телефонної розмови.
34. Типові помилки у вживанні паронімів.
35. Типові помилки у вживанні фразеологізмів.

ЗАВДАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

ВАРІАНТ 1

1. Ознаки культури мовлення.
2. Запишіть поданий текст фонетичною транскрипцією і поясніть вимову голосних і приголосних. *Молодість – це не вік людини, тільки стан її душі, твердість волі, сила уяви, змога захоплюватися, – це перевага відваги над страхом, нахил до пригод, нехтіння до безділля. Ніхто не стає старшим через те, що прожив якусь кількість років. Люди старіються лише тоді, коли позбуваються своїх ідеалів. Роки морщать чоло, але втрата ентузіазму лишає зморшки на душі...*
3. Підберіть правильні відповідники замість недоречно вжитих слів-паронімів. Расовий режим, сердечна недостатність, шумний ефект, читацький абонент, вирізати апендицит, виголошення подяки, виборча ділянка, шкурка яблука, бурякові ланки, зимні пальта, цінний лікарський харчовий продукт, цікавий музикальний вечір, виборча кампанія, гіпертонічна криза, нервова напруженість, дипломник конкурсу.
4. Впишіть іменники в словосполучення відповідно до особливостей дієслівного керування, підбираючи з дужок правильний варіант запитання. Відповідно (до чого, чому), глузувати (з кого, над ким), дивуватися (з чого, чому), знущатися (з кого, над ким), зраджувати (кого, кому), сміятися (з чого, над чим), апелювати (що, до кого), сподіватися (кого, чого, на що), терпіти (що, кому, кого), дякувати (кому, за що, кого), завдячувати (кому, що, кого), ігнорувати (що, кого), навчатися (чого).

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Заступатися за молодших, дбати про батьків, пити молоко, купити хліба.
  2. Поспішати до школи, черговий по школі, випити молока, згідно графіка.
  3. Орієнтуватися в просторі, гідний похвали, гостра біль, довга путь.
2. У котрому реченні правильно поєднано іменники з числівниками?
  1. На здачу видали два гривні.
  2. Петро заробив двадцять три центнера пшениці.
  3. Відтоді минуло півтора десятків років.
3. Котрі вислови правильні?

1. Вагомий внесок у науку. 2. Крупний вклад у науку. 3. Запобігти пожежі. 4. Попередити пожежу. 5. Наповнені водою. 6. Наповнені води. 7. Завідувач бібліотеки.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?

1. Назустріч мені йшов чоловік у чорному пальто.

2. Цей кір дитину зовсім вимучив.

3. При однакових умовах вони мають неодинакові результати.

5. У котрому рядку в усіх словах можливе подвійне наголошення?

1. Діалог, предмет, документ, колія, кілометр.

2. Ім'я, мережа, загадка, байдуже, весняний.

3. Ознака, спина, християнин, кропива, завдання.

4. Також, помилка, мабуть, завжди, зокрема.

5. Урочистий, курява, отаман, випадок, босоніж.

ВАРІАНТ 2

1. Пуризм і антинормалізаторство. Види пуризму.

2. Подані іменники поєднайте з числівниками *два, три, чотири*. Поставте наголоси, поясніть особливість наголошування. *Бібліотекар, бік, бочка, брат, бухгалтер, бюлетень, весло, відро, віз, віриш, галка, дерево, джерело, дошка, дуб, книжка, колір, кілограм, номер, озеро, поїзд, раз, рік, сад, свято, середа, сестра, син, скатерка*.

3. Знайдіть випадки неправильного вживання прийменників і поясніть причини помилок (калька, неправильне керування тощо). Із-за хвороби, важить з тридцять кілограмів, заняття по музиці, поступити в інститут, концерт по замовленню, по моїй вині, не дивлячись на економічні труднощі, на протязі години, протягом усієї відстані, перекласти на українську мову, по пошті, згідно розкладу, відповідно розпорядженню, в п'ять годин, добрий за натурою, українець за походженням.

4. З'ясуйте причину алогічності наведених конструкцій. Передовий авангард, моя автобіографія, адреса місця проживання, потенційні можливості, вільна вакансія, рейди перевірок, пам'ятні сувеніри, коротка ремарка, мій автопортрет, багато альтернатив, на долонях рук, дещо дорогуватий, трохи синюватий, більш дорожчий, плюс п'ять градусів тепла, витратити за цільовим призначенням, контактний телефон, захисний імунітет, адреса місця проживання, часовий період.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?

1. Тримати в руці, дивитися крізь пальці, зошит з математики, дотримувати слова.

2. Червоний від хвилювання, біла тюль, йти по воду, говорити по-українському.
3. Минулого тижня, на минулому тижні, смачне саямі, цікаве інтерв'ю.

2. У котрому реченні правильно поєднано іменники з числівниками?

1. Посеред кімнати стояли чотири відра з водою.
2. У полі орали чотири трактора.
3. Михайло приніс додому двадцять два карасиків.

3. Котрі вислови правильні?

1. Сподвижник науки.
2. Подвижник науки.
3. Болить із правої сторони.
4. Болить із правого боку.
5. Чітке уявлення про країну.
6. Чітка уява про країну.
7. Хвороблива уява.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?

1. Рік тому назад саме в цей час дозрівали вишні.
2. Дівчата розмовляли пошепки.
3. Мама ходить на круглосуточне чергування.

5. Правильну вимову відображає фонетичний запис слів у рядку:

1. Бере [бе^нре], шавель [шча^нве^нл].
2. Легка [ле^нха], сережка [се^нрешка].
3. Просьба [проб^нба], ходжу [хо^нджу].
4. Боротьба [бород^нба], пишеться [пише^нт^нс^на].
5. Життя [жи^нт^на], займаєшся [заїма^нє^нс^на].

ВАРІАНТ 3

1. Багатство і різноманітність мовлення філолога (синоніми, антоніми, пароніми, перифрази, евфемізми).
2. Подані іменники поєднайте з числівниками *два, три, чотири*. Поставте наголоси, поясніть особливість наголошування. *Стебло, стіг, сторож, струна, табель, табір, таз, тарілка, том, труба, удова, фронт, хмарка, центнер, чоловік, шапка, шрифт, штабель, шлях, явір, ярмарок, ярус, ясен*.
3. Напишіть правильні українські слова і конструкції замість наведених кальок. Фігура людини, існуючі кордони, існуючі права, існуючий порядок, посадова особа, давати показання, нетрудові доходи, управляти автомобілем, лікарняний листок, діяти одноособо, при здійсненні злочину, не допускає збирання, зберігання лісів, використання інформації, приймати участь у конкурсі, користуватися великим авторитетом, думки вчених співпадають.

4. Виправте помилки в складних реченнях, поясніть: 1. Без освіти нічого не досягнеш, як би не хотів того. 2. Сили, яка би була здатна протистояти такому злу, поки що немає. 3. Силами самодіяльності був даний спектакль у сільському клубі, якого ми досі ніколи не бачили. 4. Великим успіхом користуються книги наших письменників, які відтворюють сучасність. 5. Доповідач висунув два положення: 1) все більшої ваги набуває пропаганда політичних і наукових знань; 2) роль у цій роботі широких верств інтелігенції.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
1. Печиво до чаю, сонячне Баку, старовинний Умань, зайти по справах.
  2. Летіти на крилах, не побачив виставу, не вірить нікому, старший від брата.
  3. Приємний на вигляд, далекий Сибір, тепле кашне, в новому пальто.
2. У котрому реченні правильно поєднано іменники з числівниками?
1. Він отримує сто сорок дві гривні.
  2. На зупинці його чекало троє людей.
  3. До початку навчального року ще півтора місяців.
3. Котрі вислови правильні?
- 1.Рокова помилка. 2.Фатальна помилка. 3.Абонент на телефон.
  - 4.Абонемент на телефон. 5.Виключення з правила. 6.Виняток із правила. 7.Незважаючи на труднощі.
4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?
1. Ще триває підписка газет і журналів.
  2. Перші школи на території України виникли ще в часи Київської Русі.
  3. Прийміть міри по затриманню злочинця.
5. У котрому рядку всі слова мають правильне наголошування?
1. Вісімдесят, дрова, щипці, зокрема, разом.
  2. Чарівний, кроїти, подруга, ковзанка, шумний.
  3. Ужгородський, мерезиво, порядковий, випадок, чотирнадцять.
  4. Компроміс, замолоду, майдан, зачіска, ласкавий.
  5. Дощка, Прокіп, граблі, надворі, ношү.

ВАРІАНТ 4

1. Орфоепічні норми голосних і приголосних. Основні причини порушення орфоепічних норм. Типи орфоепічних помилок.

2. Поставте наголос у поданих словах: *Новий, абиякий, старий, валовий, децо, черговий, громадський, зустрічний, сільськогосподарський, легкий, вогкий, терпкий, вісімдесят, водозливний, водонепроникний, водоочисний, водоспускний, корисний.*
3. Напишіть правильні українські слова і конструкції замість наведених кальок. Шийний позвонок, згортання крові, тюремні застінки; великі затрати, клеймо ганьби, сік із клюкви, кататися на коньках, ходити на костилах, смачна лапша, малі ножниці, методи обробки ґрунту, підписка газет, новий піднос, поля капелюха.
4. Запишіть, підбираючи з дужок потрібні прийменники. Біля (близько, коло) вісімдесяти відсотків, в (на) додаток до подій, в (на) доказ любові, виступити в (на) захист, увійти в (до) склад(у), раз в (на) місяць, розумітися в (на) музиці, в (об) 11-ій год., в (на) повний зріст, виявилися в (на) повну силу, в (на) порядку денному – нагальні питання, підвищити в (на) посаді, поставити в (на, за) приклад, в (на) Закарпатті, в (на) угоду політичним амбіціям, при перерахунку валют в (на) українські гроші, в (на) честь високого гостя, розміщений в (за) 14 км. від міста.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Не спитавши дозволу, подарований на пам'ять, залізничне депо, велика розпач.
  2. Пожовклий від сонця, щедрий на добро, маленьке кенгуру, не вартий уваги.
  3. Малий на зріст, рожевий тюль, цікавитися історією, ходити по гриби.
2. У котрому реченні правильно поєднано іменники з числівниками?
  1. Потрібно заготувати дві цілих і п'ять десятих тонн сіна.
  2. Пароплав з двадцятьма вісьма екскурсантів уже підходив до пристані.
  3. Три брати приїхали в гості.
3. Котрі вислови правильні?
  1. Виконувати функцію. 2. Відігравати функцію. 3. Не в тому річ.
  4. Не в тому діло. 5. Підняти питання. 6. Порухити питання.
  7. Упасти в обморок.
4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?
  1. Дівчина приймає участь у багатьох міроприємствах.
  2. Мені треба відіслати заказний лист.
  3. Зараз у сільському господарстві воли майже не використовуються.
5. Правильну вимову відображає фонетичний запис слів у рядку:

1. Життя [жит'а́], село [село́].
2. Щавель [щча́ве"л'], твоєї [твойейі].
3. Земля [земл'а́], ходжу [ходжу́].
4. Легка [ле"хка́], умиваєшся [ўми"вайе"с':а].
5. Просьба [прóс'ба], ходжу [хо"джу́].

ВАРІАНТ 5

1. Поняття лексичної норми. Типові помилки при слововживанні.
2. Поставте наголос у поданих словах: *корисний, бозна-котрий, котрий-небудь, вірнопіданий, в'язкий, гордіїв вузол, одинадцять, грейпфрутовий, ґрунтовий, сімдесят, гнотовий, жерстяний, житловий, зручний, цегляний, чадний, шерстяний, шкіряний, щільний.*
3. Підберіть правильні відповідники замість недоречно вжитих слів-паронімів. Абонентська плата, акціонерні внески, ароматизовані есенції, бляхарні роботи, бокова стінка серця, болотяний ґрунт, вегетаційна нервова система, дощова осінь, драматична діяльність, дружне ставлення, ілюстративний журнал, вождь індійського племені, іноземний текст, писемне приладдя, питтєва вода, показний факт.
4. Перебудуйте подані речення, виправляючи граматичні помилки. Поясніть. 1. Було досягнуто високого рівня якості продукції, запланованого нашим підприємством. 2. У виступі міністра висвітлювалося його бачення шляхів реформи освіти. 3. Школярі навчалися у просторому класі, який переобладнали. 4. Багато присутніх почали голосно вимагати додаткової перерви. 5. Ми, на нашому підприємстві, можемо розраховувати лише на свої особисті сили.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Виступ на зборах, працює на радіо, складає іспити, сік з лимону.
  2. Члени комітету, герої нарису, з нового абзаца, сісти за кермо.
  3. Води Дніпра, повен сили, ходити по лікаря, зміст памфлета.
2. У котрому рядку правильно поєднано іменники з числівниками?
  1. Дві книги, сім зошитів, десять олівців, три стола.
  2. Двоє курчат, шість будинків, чотири журнали, сім ручок.
  3. Одна друга кілограма, два керівники, п'ятеро курей .
3. Котрі вислови правильні?
  1. Придбати досвіду. 2. Набути досвіду. 3. Дістати освіту. 4. Здобути освіту. 5. Дохідна справа. 6. Прибуткова справа. 7. За чверть одинадцята.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?
  1. Петро погано відноситься до свого молодшого брата.
  2. Він обережно переходив через дорогу.
  3. Слід виразно писати адрес на конверті.
5. Правильну вимову відображає фонетичний запис слів у рядку:
  1. Боротьба [борот'ба́], пишеться [пише^нт'с'а].
  2. Ложці [л'оз'ц'і], розсипати [рос:и^еп'ати^е].
  3. Казка [ка́ска], бджілка [бдж'ілка].
  4. Ллється [л':єц':а], істотні [істотн'і].
  5. Кожух [кожух], приносить [при^ено́си^ет'].

ВАРІАНТ 6

1. Типові помилки у вживанні паронімів.
2. Утворіть від поданих іменників прикметники за допомогою суфікса *-ов-* (*-ев-*), поставте наголос. *Алюміній, береза, біль, бязь, вишня, вісь, гай, галузь, груша, ґрунт, дощ, замша, значення, життя, корінець, край, кварц, куля, левкой, мигдаль, місяць, ніж, нікель, овоч, пара, парча.*
3. виправте помилки в наведених фразеологізмах. За милу душу; забити тривогу; грати очима; пристати як банний листок; спокушати долю; нічого гріха таїти; куди не кинеш оком; ламаний гріш; лід зрушився; моє діло сторона; насильно милим не будеш; не в своїй тарілці; не знати, по чім фунт лиха; не ликом шитий; від нічого робити; після дощику в четвер; чин чином.
4. До поданих дієслів підберіть відповідні іменники. Вибирати – обирати (взуття, друг, голова, депутат); викликати – спричиняти (сміх, радість, біль, хвороба); відкрити – розплющити – відчинити – відімкнути – відкоркувати (книжка, рахунок, збори, очі, двері, замок, пляшка); відмінити – скасувати (заняття, закон, весілля); губити – утрачати – гаяти, марнувати (документи, зошит, ілюзії, рівновага, пам'ять, час); дати – надати – подати (доручення, порада, допомога, інформація, звістка, ініціатива).

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Потрібний учням, певний у собі, пам'ятник Франка, двоє друзів.
  2. Делкатний у поведінці, кращий за нього, притока Амура, дорогий для мене.
  3. Постукати у двері, важка путь, розрізаний пилою, домовитися про зустріч.
2. У котрому рядку правильно поєднано іменники з числівниками?
  1. Десять учнів, шість кілограмів, два фахівця, одна друга тонни.
  2. Семеро козенят, сім кілограм, два фахівці, одна друга тонни.

3. Вісім кілограмів, троє дівчат, два фахівці, нуль цілих і п'ять десятих тонн.

3. Котрі вислови правильні?

1. Митниця дає добро. 2. Митниця дає згоду. 3. Гірнолижне спорядження. 4. Гірськолижне спорядження. 5. Нанести удар. 6. Завдати удару. 7. Заподіяти лихо.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?

1. Сьогодні в магазині скидки на окремих товар. 2. Трембіта має вигляд труби завдовжки два-три метри. 3. Вечеря була з двох блюд.

5. У котрому рядку в усіх словах є основний і побічний наголоси?

1. Авіамоделний, сільськогосподарський, антимонопольний. 2. Автосалон, товарознавчий, амбулаторія. 3. Тонкоголосий, зізнання, хвилеподібний. 4. Чистосердечний, невдоволення, лінгвостилістичний. 5. Народнорозмовний, високоякісний, сприйняття.

ВАРІАНТ 7

1. Поняття фразеологічної норми. Типові помилки у вживанні фразем і паремій.
2. Утворіть від поданих іменників прикметники за допомогою суфікса *-ов-* (*-ев-*), поставте наголос. *Плац, плече, плюш, поле, полудень, промінь, свинець, ситець, сіль, соя, спориш, сторож, тест, тиждень, тунець, туш, фарш, циліндр, чебрець, черешня, шагрень, шанець, щавель.*
3. Виправте помилки в наведених фразеологізмах. 1. Наука тримає пальці на пульсі життя. 2. Мій начальник глибоко принциповий і не робить компромісу. 3. Аж там він, напевно, придбає досвіду. 4. Коротше кажучи, пора від слів перейти до справ. 5. Перше, що кинулося нам у вічі – це надзвичайно убога оселя. 6. Успіхів колектив домігся наполегливою працею. 7. Дівчина красива, тому завжди у всіх на виду. 8. У невеличкому гірському селі жила-була собі звичайна сім'я. 9. Мені тоді мов пелена спала з очей. 10. Милості прошу! Заходьте до нашого дому!
4. До поданих дієслів підберіть відповідні іменники. Дістати – набути – здобути – одержати, отримати (освіта, інформація, навички, досвід, перемога, платня, лист, книжка); занести – понести – дістати (збитки, втрати, прикросці, поразка, речі, документи, інформація); міняти – змінювати (товар, марки, книжки, ситуація, колір, напрям, думка); наносити – завдавати – робити (бруд, сніг, збитки, удар, візит); опанувати – освоїти –

оволодіти (професія, мова, виробництво, родовище, почуття, увага, ситуація, знання).

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Важкий на підйом, радий за товариша, свіжа івасі, змужнілий у бою.
  2. Ходить гаєм, береги Дніпра, води Бугу, смачне ескімо.
  3. Готовий до боротьби, зошит для малювання, сильна нежить, вірний обов'язкові.

2. У котрому рядку правильно поєднано іменники з числівниками?
  1. Чотири поверхи, дві треті урожаю, три сьомих процентів, три цистерни.
  2. Нуль цілих і сорок п'ять сотих гектарів, п'ять років, десять днів, три грами.
  3. Дві літри, сім палок, три дерева, двадцять підручників.

3. Котрі вислови правильні?
  1. Заподіяти шкоду.
  2. Нанести шкоду.
  3. Із-за хвороби.
  4. Через хворобу.
  5. Дякуючи пораді.
  6. Завдяки пораді.
  7. Завдати болю.

4. У котрому реченні є помилка у вживанні слів?
  1. Ділянку поділили на дві рівні половини.
  2. Сусід запитав, котра зараз година.
  3. Там, де живуть вужі, зникають миші, щурі, жаби.

5. Правильну вимову відображає фонетичний запис слів у рядку:
  1. Походжає [походжа́йє], голубка [голу́бка].
  2. Промінчик [пром'інчи́к], завітчаний [закв'іч:ани́ї].
  3. Щастя [шча́с'т'а], чому [чо́му].
  4. Нижче [ні́шче], дігтяр [ді́хт'ар].
  5. Вогко [во́хко], безжурний [безжу́рний].

ВАРІАНТ 8

1. Проблемні питання так званого «перекладу» фразем і паремій.
2. У поданих словах поставте наголоси і запишіть у дві колонки:
  - а) прислівники з одним наголосом;
  - б) прислівники з подвійним наголосом.Підкресліть прислівники, у яких зміна наголосу змінює значення слова. *Хороше, разом, високо, чимало, якомсь, гуртом, абиде, наздогад, хтозна-де, широко, глибоко, навскіс, гаряче, зокрема, завжди, назавжди, наскрізь, назовсім, невтямки, впоперек, безвісти, наздогад, байдуже, усередині, посередині, урізнобіч.*

3. Знайдіть випадки неправильного керування в поданих конструкціях. Пробачте мене, властивий для нього, характерний йому, телефонував до нього, кепкувати над ним, свідчити факти, опанувати професією, доторкатися приладу, піклуватися за брата, шкодувати гроші, кипить при температурі, у молоді роки.
4. виправте помилки в складних речення, поясніть: 1. Останнє, на чому я спинюсь, це на питанні про використання кредитів. 2. Хто потребує належної консультації, необхідно йому надати її. 3. Листів, де йдеться про зловживання урядовців, є багато. 4. Збори почалися пізно, так як голова запізнився на півгодини. 5. Села, що знаходяться на Закарпатті, дуже мальовничі.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Ситий по горло, налитий по вінця, строге журі, весняний ярмарок.
  2. Дякувати за допомогу, вищий від товариша, любов до людей, ходити по вулицям.
  3. Вірити в перемогу, надіятися на допомогу, маленьке шимпанзе, сильний біль.
2. У котрому рядку правильно поєднано іменники з числівниками?
  1. Сім солдатів, троє телят, п'ять мільйонів населення, три учасника.
  2. Дев'ять хвилин, вісімнадцять студентів, дві години, півтора кілограма.
  3. Півтори тонни, десять піджаків, три восьмих кілограма, двоє козенят.
3. Котрі вислови правильні?
  1. Закон вступає в силу. 2. Закон набуває чинності. 3. Зауваження на мою адресу. 4. Зауваження в мій адрес. 5. Я відношусь до цього з розумінням. 6. Я ставлюсь до цього з розумінням. 7. Зазнати горя.
4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?
  1. Завідуючий архіву пішов у відпуск.
  2. Учні нашого класу поїхали збирати картоплю.
  3. Він любив ходити на річку по вихідним дням.
5. У котрому рядку всі слова мають правильне наголошування?
  1. Лєгкий, металургія, нівий, босоніж, хўтро.
  2. Наскрізь, предмєт, позаторік, твєрдий, тівстий.
  3. Перєпис, загадка, вимова, колія, фартух.

ВАРІАНТ 9

1. Трансформація фразем і паремій та її роль у мові.
2. У поданих словах поставте наголоси і запишіть у дві колонки:
а) прислівники з одним наголосом; б) прислівники з подвійним наголосом. Підкресліть прислівники, у яких зміна наголосу змінює значення слова. *Уповні, спроквола, справіку, поблизу, повік-віки, по-новому, потайки, шкода, по-українськи, по-батьківськи, по-людськи, по-своєму, коли-небудь, як-небудь, вічна-віч, всього-на-всього, пліч-о-пліч, по-господарськи.*
3. Підберіть правильні відповідники до наведених фразеологізмів. *На тобі, Боже, що мені негоже; бабка надвоє гадала; без мене мене женили; бити в набат; боби розводити; брати свої слова назад; була не була; бути більмом на оці; бути у виграші; для відводу очей; губа не дура; мову відняло; це йому на руку; глас вопіючого в пустині; підняти на глузд; прийти в голову; диву даєшся; вішати лапшу на вуха; в поті лица.*
4. Знайдіть випадки неправильного керування в поданих конструкціях. *Дотримати слово, оволодіти ситуацію, учитися ремеслу, завдати шкоду, зрадити принципам, називати на ім'я, звернутися за адресою, відправити по пошті, прийшов по справі, комісія для складання, заходи по політиченню, сталося із-за небальства, один раз у місяць, вести до складу, радіти успіхам.*

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Працювати лісником, іти степом, два інженера, зелене Баку.
  2. Два ока, наші професори, концерт болгарів, простора авеню.
  3. Старший по віку, сто кілограмів, гідний уваги, ближче до центру.
2. У котрому рядку правильно поєднано іменники з числівниками?
  1. Сім книг, два стола, двоє дівчат, десятеро зайченят.
  2. Три сьомих метрів, двадцять спортсменів, двоє товаришів.
  3. Одна літра, п'ятнадцять зошитів, два інженера.
3. Котрі вислови правильні?
  1. Громадянська гідність. 2. Громадська гідність. 3. Вчена ступінь.
  4. Науковий ступінь. 5. Підносити до степеня. 6. Підносити до степені.
  7. Почуття міри.
4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?
  1. Київляни гостинно зустрічали учасників "Євробачення".
  2. Породілля мала дуже тривалі схватки.
  3. Сьогодні він вирішив піти до лазні.
5. У котрому рядку всі слова мають правильне наголошування?

1. Фольга, живіпис, вёрба, жадоба, жéвріти.
2. Дóшка, Прокіп, граблі, надвóри, ношú.
3. Статúя, український, завдáння, óцет, вирáзний.

ВАРІАНТ 10

1. Невмотивовані росіянізми в українському мовленні.
2. Запишіть поданий текст фонетичною транскрипцією і поясніть вимову голосних і приголосних. *Ніхто не стає старшим через те, що прожив якусь кількість років. Люди старіються лише тоді, коли позбуваються своїх ідеалів. Роки морщать чоло, але втрата ентузіазму лишає зморшки на душі...*
3. Поєднайте числівники з іменниками, поставте наголос. Півтора, півтори (день, година, місяць), 4 (дівчина), 24 (рік), 19 (харків'янин), 3 (міністр), 3 (раз), 2 (сани), 5 (слово), 1/5 (доходи), 2/3 (урожай), 1/2 (двері), 4 (відро), 3 (товариш), 2 (брат), 0,6 (метр), 2,75 (присутні), 2 (вікно), 11 (день), 86 (рік), 141 (день), 7 (випадок), 48 (місто).
4. Виправте помилки у наведених словах і словосполученнях. Поясніть: чотири інженера, півтори дні, півтори місяці, півтора роки, два гола, сімдесят років, шестидесятиліття з дня народження, п'ятьсот три хлопця, чотирьохактна п'еса, тисячап'ятсотліття, стодвадцятьліття, двіста, тристо, чотиристо, одинадцять, чотири з половиною місяця, три смішних хлопчика, три громадянни, три п'яті, вісдесят троє людей, ці три сонячних літні дні, із чотирьма сумками, двохповерховий будинок.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Ходити по воду, лізти по драбині, чемпіон по боксу, дивитися по боках.
  2. Розмова солдатів, виступ ансамблю, іти до університету, зупинка трамваю.
  3. Ансамбль циган, запалення легень, порода свиней, борщ із щавлю.
2. У котрому реченні правильно вжито числівники для позначення часу?
  1. Я повернулася додому о пів на восьму вечора.
  2. Я став у сім годин ранку.
  3. Об одинадцятій годині від'їжджає сестра.
3. Котрі вислови правильні?
  1. Заклучення комісії.
  2. Висновок комісії.
  3. Доставка товару на дім.
  4. Доставка товару додому.
  5. Почесний караул.
  6. Почесна варта.
  7. Навколишнє середовище.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?

1. Усім дітям зробили прививки від дифтерії.
2. Вантажівка різко зупинилася перед світлофором.
3. Варто поважати думку другої людини.

5. У котрому рядку всі слова мають правильне наголошування?

1. Вісімсот, дрова, щіпки, зокрема, різом.
2. Чарівний, кроїти, подруга, ковзанка, шумний.
3. Ужгородський, мерезиво, порядковий, випадок, чотирнадцять.

ВАРІАНТ 11

1. Морфологічна норма. Типові помилки при вживанні іменників і числівників.
2. Відредагуйте подані речення. Поясніть помилки. 1. Трагедія сталася на залізничному вокзалі Червонограду. 2. Чи існує лік проти всяких хвороб? 3. Особа автора виявляється і в доборі теми, і в характерних, тільки йому властивих образах. 4. У постаті головного героя роману перед нами постає облік нашого сучасника. 5. Ужгородське райвно зобов'язалось до кінця навчального року вирішити ці проблеми. 6. Переважна більшість із них мають вчену ступінь. 7. Принаймні ми б знали, що МЗС вийшов з такою ініціативою в уряд. 8. Але якщо вже ви наважились купити рибну консерву, то подивіться на дату її виготовлення. 9. Це робилося за допомогою спеціально загостреного каменю. 10. Новорічні ялинки призначалися для туркмен.
3. Підберіть правильні відповідники замість недоречно вжитих слів-паронімів. Расовий режим, сердечна недостатність, шумний ефект, читацький абонент, вирізати апендицит, виголошення подяки, виборча ділянка, шкурка яблука, бурякові ланки, зимні пальта, цінний лікарський харчовий продукт, цікавий музикальний вечір, виборча кампанія, гіпертонічна криза, нервова напруженість, дипломник конкурсу.
4. Впишіть іменники в словосполучення відповідно до особливостей дієслівного керування, підбираючи з дужок правильний варіант запитання. Відповідно (до чого, чому), глузувати (з кого, над ким), дивуватися (з чого, чому), знущатися (з кого, над ким), зраджувати (кого, кому), сміятися (з чого, над чим), апелювати (що, до кого), сподіватися (кого, чого, на що), терпіти (що, кому, кого), дякувати (кому, за що, кого), завдячувати (кому, що, кого), ігнорувати (що, кого), навчатися (чого).

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?

1. Змагання з волейболу, нове метро, в старому пальто, моя протезе.
2. Пісня кобзаря, наші ювіляри, зручне шосе, опади дощу.
3. Праця бібліотекаря, наші поварі, учасники колективу, розмовляти зі столярем.

2. У котрому реченні правильно вжито числівники для позначення часу?

1. На ратуші пробило вісімнадцяту годину.
2. Зустріч призначено на дванадцять годин.
3. О пів до сьомої прокидається дитина.

3. Котрі вислови правильні?

1. Об'явити переможців олімпіади.
2. Оголосити переможців олімпіади.
3. Лічити серце.
4. Лікувати серце.
5. Пожати руку на прощання.
6. Потиснути руку на прощання.
7. Адресний стіл.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?

1. Миколі стало краще, і він зміг взяти участь у змаганнях.
2. Переможців конкурсу оголосять на слідуючий день.
3. Мій брат любить грати в шахмати.

5. У котрому рядку всі слова мають правильне наголошування?

1. Компроміс, замолоду, майдан, зачіска, ласкавий.
2. Лєгкий, металургія, нєвий, босоніж, хутро.
3. Наскрізь, предмєт, позаторік, твєрдий, тєвстий.

ВАРІАНТ 12

1. Типові помилки при вживанні займенників і прикметників.
2. Відредагуйте подані речення. Поясніть помилки. 1. Королями рауту оголошено було Ігора Маркова та Діану Стасюк. 2. Собівартість цієї акції – близько 40 тисяч гривен. 3. Дякую вашій газеті за полеміки, які нечасті в інших газетах. 4. Кажуть, на похорони дружини вас привезли в наручниках і під конвоєм? 5. Два листа я надіслав у Пентагон. 6. Росія проти України або яйця проти кур. 7. Та все ж зломити опір партизан не вдалося. 8. Купили на місцевому ринку 5 кілограм огірків. 9. Гран-прі фестивалю – у Тетяни Піскарьової з Кривого Рога. 10. КДБ тим часом розповсюджувало чутки, що Амін – американський шпигун.
3. Знайдіть випадки неправильного вживання прийменників і поясніть причини помилок (калька, неправильне керування тощо). Із-за хвороби, важить з тридцять кілограмів, заняття по музиці, поступити в інститут, концерт по замовленню, по моїй вині, недивлячись на економічні труднощі, на протязі години, протягом усієї відстані, перекласти на українську мову, по пошті, згідно

розкладу, відповідно розпорядженню, в п'ять годин, добрий за натурою, українець за походженням.

4. З'ясуйте причину алогічності наведених конструкцій. Передовий авангард, моя автобіографія, адреса місця проживання, потенційні можливості, вільна вакансія, рейди перевірок, пам'ятні сувеніри, коротка ремарка, мій автопортрет, багато альтернатив, на долонях рук, дещо дорогуватий, трохи синюватий, більш дорожчий, плюс п'ять градусів тепла, витратити за цільовим призначенням, контактний телефон, захисний імунітет, адреса місця проживання, часовий період.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?

1. Наказ по школі, виступ по радіо, розповідати по порядку, стелиться по траві.
2. Смачна салямі, сильний нежить, високий ступінь, новий рояль.
3. Приємний на смак, пливти за водою, ходити за молоком, принести хліба.

2. У котрому реченні правильно вжито числівники для позначення часу?

1. За десять хвилин до дев'ятої він вийшов з дому.
2. Без десяти хвилин дев'ять він вийшов з дому.
3. Ми працювали з десятої години до вісімнадцятої.

3. Котрі вислови правильні?

1. Заключне слово.
2. Прикінцеве слово.
3. Хворий на серце.
4. Стати в нагоді.
5. Стати в пригоді.
6. Перевернути сторінку.
7. Перегорнути сторінку.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?

1. Моя автобіографія коротка.
2. Молодь – передовий авангард на підприємстві.
3. Яка адреса вашої організації?

5. Правильну вимову відображає фонетичний запис слів у рядку:

1. Життя [жи^ст':á], займаєшся [заїма́йе^с':а], село [селó].
2. Бере [бе^нре́], щавель [шча́ве^нл'], твоєї [твойейі].
3. Земля [земл'á], ходжу [ходжу́], буряк [бур'ák].
4. Легка [ле^нхка́], умиваєшся [ўми^ева́йе^с':а], сережка [се^нре́шка].
5. Просьба [про́з'ба], ходжу [хо^уджу́], сиджу [си^еджу́]

ВАРІАНТ 13

1. Типові помилки при вживанні дієслівних форм. 1. Відредагуйте подані речення. Поясніть помилки. 1. Одна з версій – наявність у баках із паливом домішків сторонньої речовини. 2. Але жителі присілку виступили проти нього. 3. Одним із найпопулярніших видів ігор є телефонні. 4. Виявляється, невинна нежить може бути проявом... вірусного менінгіту! 5. Стара львівська брама, тяжко зітхнувши, випустила на світ літнього пана у блаженському пальто. 6. Болільники довго не могли заспокоїтись після поразки «Динамо». 7. Дебоширство в місцях відпочинку трудящих – недопустиме явище. 8. Словник має стати в нагоді вчителеві й школяреві, професорові й студентові, письменникові й перекладачеві. 9. Влітку він із батьком любив їздити на рибалку. 10. Щоб досягти помітного успіху, треба далі поглиблювати прийняті міроприємства.
2. Напишіть правильні українські слова і конструкції замість наведених кальок. Фігура людини, існуючі кордони, існуючі права, існуючий порядок, посадова особа, давати показання, нетрудові доходи, управляти автомобілем, лікарняний листок, діяти одноособово, при здійсненні злочину, не допускає збирання, зберігання лісів, використання інформації, приймати участь у конкурсі, користуватися великим авторитетом, думки вчених співпадають.
3. виправте помилки в складних реченнях, поясніть: 1. Без освіти нічого не досягнеш, як би не хотів того. 2. Сила, яка би була здатна протистояти такому злу, поки що немає. 3. Силами самодіяльності був даний спектакль у сільському клубі, якого ми досі ніколи не бачили. 4. Великим успіхом користуються книги наших письменників, які відтворюють сучасність. 5. Доповідач висунув два положення: 1) все більшої ваги набуває пропаганда політичних і наукових знань; 2) роль у цій роботі широких верств інтелігенції.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Працювати на совість, повзати по землі, їхати під гору, бігти по інерції.
  2. Рекомендувати до вжитку, сумує за батьком, дивитися крізь пальці, властивий мені.
  3. Змагання з тенісу, жителі Кривого Рогу, каштани Києва, називати по імені.
2. У котрому реченні правильно вжито числівники для позначення часу?

1. Крамниця зачинається в десять годин вечора.
  2. Останній автобус відправляється о восьмій годині вечора.
  3. Зустріч відбудеться без п'ятнадцяти хвилин десять.
3. Котрі вислови правильні?
    1. Шумні оплески.
    2. Гучні оплески.
    3. Вона часто нервує.
    4. Вона часто нервується.
    5. Тримай його чим довше.
    6. Тримай його якнайдовше.
    7. Поділяти думку.
4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?
    1. Озеро все покрите водорослями.
    2. Окрасою програми став дует Карася й Одарки.
    3. Ця подія зіграла важливу роль у моєму житті.
  5. Правильну вимову відображає фонетичний запис слів у рядку:
    1. Боротьба [борот'ба], пишеться [пише^н'т'с'а], дужче [душче].
    2. Ложці [л'оз'ц'і], розсипати [рос:и^е'п'ати^е], здається [здай'ец':а].
    3. Казка [ка́ска], бджілка [бдж'ілка], розумний [роз'умний].
    4. Ллється [л':ец':а], істотні [іст'отні], миліше [мил'іше].
    5. Кожух [кож'ух], левада [ле^н'вада], приносить [при^н'носі^т'т].

ВАРІАНТ 14

1. Правильне використання службових слів (прийменників, сполучників) у професійному мовленні.
2. Відредагуйте подані речення. Поясніть помилки.
  1. У анкеті потрібно було обов'язково вказати адрес, і це насторожувало людей.
  2. Посміхнулась вдача, вона стала лауреатом конкурсу «Сто кращих шкіл України-2006».
  3. Все це – вклад педагогів у духовне відродження нації, виховання молодого підростаючого покоління.
  4. Загинули люди різних національностей і воєнних звань (були серед них і барони, і менш заможні громадяни).
  5. У зв'язку з погіршенням матеріального стану людей, хворі алкоголізмом вживають різні сурогати, які шкідливо діють на їх здоров'я, відмічаються важкі затяжні психози, що поступово переростають у депресійний стан.
  6. На час відпустки голова Виноградівського «АВЕ» довірив свої обов'язки своєму першому заступнику.
  7. За січень – серпень підприємства району поставили перед собою задачу одержати прибуток в сумі 3888,3 тис.грн.
  8. З волейболу наші чоловіки і жінки зайняли третє місце у зоні.
  9. Із слів бригадира, робітники майже відразу засвоїли нове приладдя.
  10. По її закінченні присутні на заході гості відзначали: це був не просто урок, це був змістовий виховний захід, вартий наслідування.

3. Напишіть правильні українські слова і конструкції замість наведених кальок. Шийний позвонок, згортання крові, тюремні застінки; великі затрати, клеймо ганьби, сік із клюкви, кататися на коньках, ходити на костиях, смачна лапша, малі ножниці, методи обробки ґрунту, підписка газет, новий піднос, поля капелюха.
4. Запишіть, підбираючи з дужок потрібні прийменники. Біля (близько, коло) вісімдесяти відсотків, в (на) додаток до подій, в (на) доказ любові, виступити в (на) захист, увійти в (до) склад(у), раз в (на) місяць, розумітися в (на) музиці, в (об) 11-й год., в (на) повний зріст, виявилися в (на) повну силу, в (на) порядку денному – нагальні питання, підвищити в (на) посаді, поставити в (на, за) приклад, в (на) Закарпатті, в (на) угоду політичним амбіціям, при перерахунку валют в (на) українські гроші, в (на) честь високого гостя, розміщений в (за) 14 км. від міста.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?

1. Печиво до чаю, сонячне Баку, старовинний Умань, зайти по справах.
2. Летіти на крилах, не побачив виставу, не вірить нікому, старший від брата.
3. Приємний на вигляд, далекий Сибір, тепле кашне, в новому пальто.

2. У котрому реченні допущена помилка у вживанні прийменників?

1. Усі учні нашого класу склали іспит по математиці.
2. Яблука розкотилися по долівці.
3. Його призначили заступником директора по виховній роботі.

3. Котрі вислови правильні?

1. Текучість кадрів. 2. Плинність кадрів. 3. Біжучий рядок. 4. Рухомий рядок. 5. Розділяти точку зору. 6. Поділяти точку зору. 7. Розуміння колег.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?

1. Озеро все покрите водорослями.
2. Окрасою програми став дует Карася й Одарки.
3. Ця подія зіграла важливу роль у моєму житті.

5. Правильну вимову відображає фонетичний запис слів у рядку:

1. Походжає [походж'айе], голубка [гол'убка], свято [с'в'ато].
2. Промінчик [пром'інчи'к], земля [земл'а], завітчаний [закв'іч:ани'ї].
3. Щастя [ш'ч'ас'ц'а], чому [чо'му], біжать [б'іж'ат'].
4. Нижче [ніжче], дігтяр [д'іхт'ар], невістці [не'в'іс'ц'і].
5. Вогко [в'о́чко], безжурний [безж'урний], абатство [аб'а́цтво].

ВАРІАНТ 15

1. Синтаксичні норми у професійному мовленні. Типові помилки при координатії підмета й присудка.
2. Виправте, де потрібно, помилки і поясніть. 1. І хоч на святі було досить людяно, всі почувались затишно. 2. Скільки можна нервувати через таку дрібницю? 3. А чому Ви не прийняли участь у зборах? 4. Тепер зустрінємось аж у вересні місяці. 5. На засіданні колегії райдержадміністрації, фахівці настоювали на використанні нових технологій. 6. Після приїзду у Великі Ком'яти вчительки з США Ерін Макспадден помітно зросли покажчики учнів у знанні англійської мови. 7. Вони стверджували, що дотримувалися робітничого плану, встановленого і затвердженого. 8. За даними медиків, грип розповсюджується на все більшу територію. 9. Не дивлячись на несприятливі умови, які склалися, свято не було скасовано. 10. Середньомісячна номінальна заробітна плата в розрахунку на одного штатного працівника Виноградівського району складає 893,14 грн.
3. Підберіть правильні відповідники замість недоречно вжитих слів-паронімів. Абонентська плата, акціонерні внески, ароматизовані есенції, бляхарні роботи, бокова стінка серця, болотяний ґрунт, вегетаційна нервова система, дощова осінь, драматична діяльність, дружне ставлення, ілюстративний журнал, вождь індійського племені, іноземний текст, писемне приладдя, питтєва вода, показний факт.
4. Перебудуйте подані речення, виправляючи граматичні помилки. Поясніть. 1. Було досягнуто високого рівня якості продукції, запланованого нашим підприємством. 2. У виступі міністра висвітлювалося його бачення шляхів реформи освіти. 3. Школярі навчалися у просторому класі, який переобладнали. 4. Багато присутніх почали голосно вимагати додаткової перерви. 5. Ми, на нашому підприємстві, можемо розраховувати лише на свої особисті сили.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Не спитавши дозволу, подарований на пам'ять, залізничне депо, велика розпач.
  2. Пожовклий від сонця, щедрий на добро, маленьке кенгуру, не вартий уваги.
  3. Малий на зріст, рожевий тюль, цікавитися історією, ходити по гриби.
2. У котрому реченні допущена помилка у вживанні прийменників?
  1. Відповідно з ухвалою зборів, землю передали в оренду.
  2. Згідно до ухвали зборів, землю передали в оренду.

3. Згідно з ухвалою зборів, землю передали в оренду.

3. Котрі вислови правильні?

1.Порозуміння колег. 2.Порозуміння між колегами. 3.Білет на літак.
4.Квиток на літак. 5.Поклади ключ. 6.Постав ключ. 7.Квартирний
жилець.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?

1. Дядько Микола добре знав місцеву говірку.
2. Вірний друг завжди в нагоді стане.
3. Душевна біль інколи переважає фізичну.

5. На другий склад падає наголос у всіх словах рядка:

1. Однаковий, середина, перепис, старий, гнідий.
2. Добовий, живопис, фольга, тугий, оглядач.
3. Щовесни, випадок, роздум, феномен, спина.
4. Сантиметр, центнер, олень, гуртожиток, ведмедиця.
5. Кропива, оцет, дрова, новий, вогкий.

ВАРІАНТ 16

1. Варіанти форм, пов'язані з керуванням.

2. Виправте, де потрібно, помилки і поясніть. 1. Всі потерпілі госпіталізовані, їхнє становище стабільне. 2. В першу чергу його називали тактичною людиною. 3. До самого закінчення всі спокійно і терпимо вислуховували кожного виступаючого. 4. Не маючи жодної уяви про виконання заданих термінів. 5. Збільшилася частотність зсувів ґрунту через випадання значної кількості опадів. 6. Його відношення до ситуації, яка склалася, не можна зрозуміти. 7. До порядку денного пропонувалося включити ряд питань. 8. Після заключного слова директор фірми також дав відповіді на запитання, поставлені працівниками. 9. Після презентації та виступу голови, колеги і працівники одобрили запропоновані зміни. 10. Останнім часом у місті з'явилося чимало крупних підприємств.

3. Виправте помилки в наведених фразеологізмах. За милу душу; забити тривогу; грати очима; пристати як банний листок; спокушати долю; нічого гріха таїти; куди не кинеш оком; ламаний гріш; лід зрушився; моє діло сторона; насильно милим не будеш; не в своїй тарілці; не знати, по чім фунт лиха; не ликом шитий; від нічого робити; після дощукі в четвер; чин чином.

4. До поданих дієслів підберіть відповідні іменники. Вибирати – обирати (взуття, друг, голова, депутат); викликати – спричиняти (сміх, радість, біль, хвороба); відкрити – розплющити – відчинити – відімкнути – відкоркувати (книжка, рахунок, збори, очі, двері,

замок, пляшка); відмінити – скасувати (заняття, закон, весілля); губити – утрачати – гаяти, марнувати (документи, зошит, ілюзії, рівновага, пам'ять, час); дати – надати – подати (доручення, порада, допомога, інформація, звістка, ініціатива).

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Виступ на зборах, працює на радіо, складає іспити, сік з лимону.
  2. Члени комітету, герої нарису, з нового абзаца, сісти за кермо.
  3. Води Дніпра, повен сили, ходити по лікарю, зміст памфлета.
2. У котрому реченні допущена помилка у вживанні прийменників?
  1. Він по професії інженер.
  2. Сусідку послали по лікаря.
  3. Повідомлення надіслали по пошті.
3. Котрі вислови правильні?
  1. Прийти раніше від усіх.
  2. Прийти раніше всіх.
  3. Перевести на українську мову.
  4. Перекласти українською мовою.
  5. Дружній клас.
  6. Дружний клас.
  7. Дружня порада.
4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?
  1. На шашлики треба купити ще трохи гов'ядини.
  2. Працівника наказали за службову халатність.
  3. Бабуся принесла на сніданок молоко і свіжі пиріжки.
5. У котрому рядку значення всіх слів залежить від наголосу?
  1. Вигідний, виклад, манія, сорочка, риска.
  2. Атлас, відомість, заклад, замок, лупа.
  3. Марний, манія, заклад, залізо, весняний.
  4. Гаванський, відповідний, медовий, лікарський, гаразд.
  5. Обід, вітряний, думка, глухий, гладкий.

ВАРІАНТ 17

1. Правильна побудова простих речень, ускладнених однорідними й відокремленими членами речення.
2. Відредагуйте подані речення. Поясніть помилки.
  1. На цих змаганнях повезло колишній вихованці Виноградівської ДЮСШ.
  2. Там, де співпадають дороги з усіх кінців села, стоїть потемніла від часу, дощів і вітрів дерев'яна церква.
  3. Серйозною проблемою бюджету району залишається те, що не хватає коштів на заробітну плату та енергоносії.
  4. Протягом тижня до районного бюджету поступило 283,4 тис. грн., з них 120,7 тис. грн. власних доходів.
  5. Вона невидимою силою притягає до себе майже кожного хто хоча б підійшов до її підніжжя.
  - 6.

Складається таке враження, що якщо не заставити жителів прибрати біля свого будинку, то вони здатні перетворити своє село на смітник. 7. Багато виборців зверталось до членів комісії виборчої дільниці по таких справах, як... 8. Під час змагань, у яких прийняли участь 9 шкіл, продемонстровано ряд хороших результатів. 9. Після смерті батька на його плечі ліг вантаж обов'язків, в першу чергу замінити батька меншим дітям. 10. Що ж стосується дитячих надувних майданчиків, то вони вражають оригінальністю дизайну, у створенні якого зіграла визначну роль Ганна Коваль.

3. виправте помилки в наведених фразеологізмах. 1. Наука тримає палець на пульсі життя. 2. Мій начальник глибоко принциповий і не робить компромісу. 3. Аж там він, напевно, придбає досвіду. 4. Коротше кажучи, пора від слів перейти до справ. 5. Перше, що кинулося нам у вічі – це надзвичайно убога оселя. 6. Успіхів колектив домігся наполегливою працею. 7. Дівчина красива, тому завжди у всіх на виду. 8. У невеличкому гірському селі жила-була собі звичайна сім'я. 9. Мені тоді мов пелена спала з очей. 10. Милості прошу! Заходьте до нашого дому!
4. До поданих дієслів підберіть відповідні іменники. Дістати – набути – здобути – одержати, отримати (освіта, інформація, навички, досвід, перемога, платня, лист, книжка); знати – понести – дістати (збитки, втрати, прикрощі, поразка, речі, документи, інформація); міняти – змінювати (товар, марки, книжки, ситуація, колір, напрям, думка); наносити – завдавати – робити (бруд, сніг, збитки, удар, візит); опанувати – оволодіти (професія, мова, виробництво, родовище, почуття, увага, ситуація, знання).

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Потрібний учням, певний у собі, пам'ятник Франка, двоє друзів.
  2. Делкатний у поведінці, кращий за нього, притока Амура, дорогий для мене.
  3. Постукати у двері, важка путь, розрізаний пилою, домовитися про зустріч.
2. У котрому реченні допущена помилка у вживанні прийменників?
  1. Мій товариш попросив зошит по математиці.
  2. По весні Надія переїхала у свій будинок.
  3. Пройти до залу можна було по запрошеннях.
3. Котрі вислови правильні?
  1. Мешканець будинку. 2. Житель будинку. 3. Жителі України.
  4. Співпадіння цифр. 5. Збіг цифр. 6. Поширювати чутки.
  7. Розповсюджувати чутки.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?
  1. Не завадило б слухати більш уважніше.
  2. По всім питанням ти дав вірну відповідь.
  3. Підприємство зазнало великих збитків.

5. У котрому рядку всі слова мають наголос на другому складі?
  1. Авжеж, аякже, мовбито, немовби, начебто.
  2. Водночас, іржавіти, мережа, навчання, петля.
  3. Абихто, якийсь, що-небудь, самий, декілька.
  4. Парчевий, емалевий, рядковий, фаянсовий, подруга.
  5. Страшний, завидний, каламутний, голчаний, шершавий.

ВАРІАНТ 18

1. Правильна побудова складних речень.
2. Відредагуйте подані речення. Поясніть помилки. 1. Дякуючи допомозі адміністрації райлікарні, в кожному відділенні відкрито кімнати для ветеранів. 2. Дбають депутати у Гетені і про дозвілля дітей, забезпечуючи безпеку їх: на місці пустиря облаштовано спортивний майданчик, закуплено футбольний і два волейбольні м'ячі та сітку для гри. 3. Перше, що кидається в очі у школі, – це дарунки угорських друзів – хрест та статуя пави. 4. А як не згадати наших інформаційних спонсорів, які користуються авторитетом і завдяки яким наш фестиваль шириться і росте: радіо «Промінь», «Закарпаття FM»... 5. Паводки нанесли шкоди 148,6 км. доріг і 448 м. мостів у нашому краї. 6. Складено шість актів щодо нанесених збитків у зв'язку з порушенням правил полювання. 7. Так, в бігу на 60 метрів серед дівчат перемогу одержала учениця міської ЗОШ. 8. Опираючись на факти, директор австрійської фірми Гельмут Бургер у своєму виступі підкреслив, що Виноградівщина стала піонером у запровадженні вже випробуваного у Європі сучасного проекту з утилізації сміття. 9. В державних справах уміння досягти компромісу між гілками влади, знайти узгодження при піднятті складних питань є показником більш високої культури, порівняно із застосуванням сили. 10. Інші учасники, потерпівши поразку, не впали духом і продовжували боротьбу за першість у наступних видах змагань.
3. Знайдіть випадки неправильного керування в поданих конструкціях. Пробачте мене, властивий для нього, характерний йому, телефонував до нього, кепкувати над ним, свідчити факти, опанувати професією, доторкатися приладу, піклуватися за брата, шкодувати гроші, кипить при температурі, у молоді роки.

4. Виправте помилки в складних речення, поясніть: 1.Останнє, на чому я спинюсь, це на питанні про використання кредитів. 2. Хто потребує належної консультації, необхідно йому надати її. 3. Листів, де йдеться про зловживання урядовців, є багато. 4. Збори почалися пізно, так як голова запізнився на півгодини. 5. Села, що знаходяться на Закарпатті, дуже мальовничі.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
1. Важкий на підйом, радий за товариша, свіжа івасі, змужнілий у бою.
  2. Ходить гаєм, береги Дніпра, води Бугу, смачне ескімо.
  3. Готовий до боротьби, зошит для малювання, сильна нежить, вірний обов'язкові.
2. У котрому реченні допущена помилка у вживанні прийменників?
1. Вона повернулася додому біля восьмої години.
  2. Він звільнився з роботи по власному бажанню.
  3. Вона повернулася додому близько восьмої години.
3. Котрі вислови правильні?
- 1.Привертають увагу помилки в тексті. 2.Звертають на себе увагу помилки в тексті. 3.Дільничний лікар. 4.Участковий лікар. 5.Вступна компанія. 6.Вступна кампанія. 7.Перебувати у стані ефекту.
4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?
1. Вступники до вузу повинні подати такі документи.
  2. Перед школярами повстала чудова картина.
  3. В автосалоні можна познайомитися з потужними машинами.
5. Виберіть рядок, у котрому всі слова наголошені на другому складі:
1. Дочка, жадова, мережа, легкий.
  2. Партер, промовчати, глядач, високо.
  3. Вимога, щавель, течія, спина.
  4. Слабий, свердло, розпад, каталог.
  5. Літопис, мовець, навчання, поєднання.

ВАРІАНТ 19

1. Логічність мовлення. Типи логічних і логіко-граматичних помилок у словосполученні та простому реченні.
2. Відредагуйте подані речення. Поясніть помилки. 1.Висловлені на засіданні пропозиції подолання обговорюваних проблем занотовано і вирішено прийняти міри щодо їх вирішення. 2. Частково профінансовано 56 путівок по оздоровленню дітей в оздоровчих таборах на суму 14 000 грн. 3. Було прийнято строгі

- міри по відношенню до них. 4. Докази, які були висунуті проти обвинувачуваних, вважали достатними для відкриття уголовної справи. 5. Мені ще треба принести особистий листок по обліку кадрів. 6. До недавніх пір – він головний інженер ВАТ «Фабрика штучного хутра». 7. Різні типи угідь неодинаково забезпечують тварин кормами та сховом. 8. Все сталося так, як слідувало очікувати. 9. Розгорнулася пропагандистська компанія по очищенню та незабрудненню навколишнього середовища. 10. Саме тому пристальну увагу Президент, Верховна Рада, уряд України приділяють виправленню становища в освіті.
3. Підберіть правильні відповідники до наведених фразеологізмів. На тобі, Боже, що мені негоже; бабка надвоє гадала; без мене мене женили; бити в набат; боби розводити; брати свої слова назад; була не була; бути більмом на оці; бути у виграші; для відводу очей; губа не дура; мову відняло; це йому на руку; глас вопіючого в пустині; підняти на глузд; прийти в голову; диву даєшся; вішати лапшу на вуха; в поті лица.
  4. Знайдіть випадки неправильного керування в поданих конструкціях. Дотримати слово, оволодіти ситуацію, учитися ремеслу, завдати шкоду, зрадити принципам, називати на ім'я, звернутися за адресою, відправити по пошті, прийшов по справі, комісія для складання, заходи по поліпшенню, сталося із-за недбалства, один раз у місяць, вести до складу, радіти успіхам.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?
  1. Ситий по горло, налитий по вінця, строге журі, весняний ярмарок.
  2. Дякувати за допомогу, вищий від товариша, любов до людей, ходити по вулицям.
  3. Вірити в перемогу, надіятися на допомогу, маленьке шимпанзе, сильний біль.
2. У котрому реченні допущена помилка у вживанні прийменників?
  1. По бажанню учнів екскурсію перенесли на травень.
  2. Іспити тривали по червень.
  3. Він пропустив багато уроків по хворобі.
3. Котрі вислови правильні?
  1. Їсти вилкою. 2. Їсти виделкою. 3. Купити салфетки. 4. Купити серветки. 5. У юнака великі потенційні можливості. 6. У юнака великі можливості. 7. Перекласти текст.
4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?
  1. Учитель математики мав заслужену шану.
  2. Кожен герой твору має свої індивідуальні риси.

3. Малоімущим мешканцям міста допомагають добротні організації.

5. Визначте рядок, у якому всі слова мають наголос на останньому складі.

1. Каталог, обруч, предмет, кілометр, черствий.
2. Показник, квартал, алфавіт, горицвіт, вигнання.
3. Верба, громадський, граблі, щипці, товстий.
4. Решето, алфавіт, спина, гладкий, чужина.
5. Разом, тигровий, цегляний, каталог, соломина.

ВАРІАНТ 20

1. Стилiстичнi норми.
2. Вiдредагуйте поданi речення. Пояснiть помилки. 1. Проживаючі в аварійних будинках будуть забезпечені житлом. 2. Це одна із самих цінних порід бджіл. 3. Поверталися стежною до рідної батьківської хати, залитою місячним сяйвом. 4. Наводяться дані, які, здавалося б, мали всіх переконати у пагубності безпечного ставлення до матінки-природи. 5. Люди різних національностей живуть і працюють у злагоді, дружбі і взаємодопомозі. 6. Всі люди у нас на виду. 7. Вони кочують з отарами під відкритим небом. 8. Марія Юрiївна поклала на стiл горнятко з цiлющим молоком. 9. Дiйсно, це надзвичайно болюча проблема. 10. Останнім часом в Україні постійно відбуваються якiсь бурхливі події на політичній арені, які заставляють звернути на себе увагу навіть тих людей, що ніколи не цікавилися такою брудною справою, як політика.
3. Поєднайте числівники з іменниками, поставте наголос. Півтора, півтори (день, година, місяць), 4 (дівчина), 24 (рік), 19 (харків'янин), 3 (міністр), 3 (раз), 2 (сани), 5 (слово), 1/5 (доходи), 2/3 (урожай), 1/2 (двері), 4 (відро), 3 (товариш), 2 (брат), 0,6 (метр), 2,75 (присутні), 2 (вікно), 11 (день), 86 (рік), 141 (день), 7 (випадок), 48 (місто).
4. Виправте помилки у наведених словах і словосполученнях. Пояснiть: чотири інженера, півтори дні, півтори місяці, півтора роки, два гола, сімдесят років, шестидесятиліття з дня народження, п'ятьсот три хлопця, чотириохактна п'єса, тисячап'ятсотліття, стодвадцятьліття, двіста, тристо, чотиристо, одинадцять, чотири з половиною місяця, три смішних хлопчика, три громадянини, три п'яті, вісімдесят троє людей, ці три сонячних літні дні, із чотирьма сумками, двохповерховий будинок.

ТЕСТИ

1. У котрому рядку є неправильно побудовані словосполучення?

1. Працювати лісником, іти степом, два інженера, зелене Баку.
2. Два ока, наші професори, концерт болгарів, простора авеню.
3. Старший по віку, сто кілограмів, гідний уваги, ближче до центру.

2. У котрому реченні допущена помилка у вживанні прийменників?

1. Ми ходили в ліс за грибами.
2. Ми ходили в ліс по гриби.
3. Він пішов услід за лікарем до його кабінету.

3. Котрі вислови правильні?

1. Адрес із нагоди п'ятдесятиліття.
2. Закиди в мій адрес.
3. Сфотографуватися анфас.
4. Сфотографуватися в анфас.
5. Бити на сполох.
6. Бути на видноті.
7. Бути на виду.

4. У котрих реченнях є помилки у вживанні слів?

1. Ти не маєш жодної уяви про цей роман.
2. Максим мав погану звичку перебивати співрозмовника.
3. Юнака призывали на срочну службу до лав армії.

5. Визначте, у якому рядку всі слова мають дублетне наголошення:

1. Помилка, завжди, зокрема, мабуть, алфавіт.
2. Загадка, розбір, показник, дочиста, абихто.
3. Фаховий, каталог, псевдонім, кілометр, маркетинг.
4. Договір, розповідач, жалюзі, гуртожиток, мережа.
5. Загадка, подружка, донька, кропива, розклад.

П – 34

Пискач Ольга Дмитрівна. Культура професійного мовлення філолога: Практикум. – Ужгород, 2016. – 77 с.

Навчально-методичний посібник призначений передовсім для студентів філологічного факультету (спец. «Українська мова і література»), які слухають дисципліни спеціалізації «Культура українського мовлення у професійному спілкуванні вчителя-філолога» на III курсі (денна ф.) та «Основи і принципи культури українського мовлення» на VI курсі (заочн.). У ньому вміщено рекомендовану літературу, плани семінарських занять, орієнтовну тематику рефератів із культури мовлення, завдання контрольної роботи.

Практикум допоможе студентам глибше засвоїти теоретичні і практичні основи культури українського мовлення, а також стане в пригоді при виконанні студентських наукових праць (курскових, дипломних робіт), написанні рефератів, підготовки текстів доповідей і повідомлень на наукові конференції тощо.

УДК 811. 161. 2' 38 (075)
ББК Ш 141. 14-7 р 263